رەنگڤەدانا پەسنا ژنێ د هۆزانا نالبەندی دا

جەمیل محەمەد ئەنوەر شێلازی

دهوك (ئامێدی) – هەرێما كوردستانێ/ عیراق

پوختە:

ئەحمەدێ نالبەند دهێتە هژمارتن ئێك ژ ناڤدارترین هۆزانڤانێن كورد د بوارێ نڤێسینا هۆزانێ دا كو دیوانا وی ب ناڤێ (باغێ كوردا) ب هەر (پێنج بەرگێن خۆڤە) پیتر ژ (٧٠٠) هۆزانان بخۆڤەدگریت، ئانكو پیتر ژ (٢٢) هزار مالكێن هۆزانێ تێدانە، كو ناڤەرۆكا هۆزانێن وی ل دوور (ئەڤینی و صۆفیاتی و ڤیانا وەلاتی و ئەدەبێ بێ پەردە و چەندین بابەتێن دی) بخۆڤە دگرن، و گەلەك ژ هۆزانێن وی ناڤەرۆكا بابەتێ وی پەسنن، جا چ ل دوور (ژنێ، وەلاتی، خودێ ناسی...هتد). و رێژا هەرە زۆرا وان هۆزانێن وی ئەوێن پەسن و سالۆخەت تێدا، ل دوور پەسنا ژنێ نە، لەورا مە بابەتێ خۆ هەلبژارت ب ناڤێ (رەنگڤەدانا پەسنا ژنێ د هۆزانێن نالبەندی دا)، چونكە هندەك هۆزانێن مینا (ئەی حەبیبا نازك و شۆخ و شەپال) هەما هەر ژ دەستپێكێ تا دویماهی یێ هەمی پەسنا ژنێ یە، مە بابەتێ خۆ كری یە دوو پشك، پشكا ئێكێ، دوو باسە، **باسێ ئێكێ:** پێناسە و جۆر تایبەتمەندیێن پەسنێ، **باسێ دوویێ:** ژیانا نالبەندی و بەرهەمێن وی. و پشكا دوویێ: دیسا مە دابەشكری یە لسەر سێ باسان، ئەوژی:

باسێ ئێكێ: رەنگڤەدانا پەسنێن سالۆخەتێن ژنێ بشێوەكێ گشتی.

باسێ دوویێ: داخوازا ژنێ ئەو سەخلەتێن دخوازیت ل دەڤ هەبن.

باسێ سێ یێ: چاوانییا پەسنا سالۆخەتێن هەڤژینێن خۆ (مریەم و سەید فەهیما و صافیا)یێ، نەخاسمە (سەید فەهیما)یێ كو (٦) هۆزانێن خۆ ب پەسن و سالۆخەتێن جوانی یا وێ ڤەهاندینە سەرەرایی چەندین دێرە هۆزانێن دی.

و مە دیوانا وی ب ناڤێ (باغێ كوردا) ب هەر (پێنج) بەرگێن ویڤە وەك ژێدەرێ سەرەكی یێ نموونان وەرگرتینە، دگەل مفا وەرگرتن ژ چەندین پەرتووكێن دی یێن ل دوور ژیانا نالبەندی و ناڤەرۆكا هۆزانێن وی ڤەكۆلاین.

پەیڤێن سەرەكی: *ئەحمەدێ نالبەند، باغێ كوردا، ئەڤینی، پەسن و سالۆخەت، صۆفیاتی.*

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

باسێ ئێکێ

پەسن (پێناسە و جۆر و تایبەتمەندی و گرنگیا وێ بۆ هۆزانێ)

١. پەسن وەك پێناسە:

وێنەکرنا وان تشتانە یێن کو مەرەم پێ بشێوازێ هونەری دەربرینێ ژێ بکەت، یان بشێوازێن جودا، داکو وێنە و کاودانێن پەسنداری بگەهینیتە خواندەڤایی ژ بۆ هەلسەنگاندنا وی تشتی، و پیترییا جاران پەسن ل دوور چەندی یا کوالێتی یا باشی و خرابی یا وی تشتی پەسنا وی دهێتە کرن. (البلدی، ٢٠١٢، ص١٠).

پەسن ژ لایێ ئەدەبی ڤە، وێنەکرنا دیاردێن سروشتی یە بشێوەکێ رۆهن و ئاشکەرا، و رەنگکرنا شوینەوارێن مروڤایەتی نە ب رەنگێن ئاشکەرا ل دوور جوانی یێ، و شروڤەکرنا هەستێن مروڤایەتی یە شروڤەکرنەکا کو دگەهیتە کویراتی یا، و دگەل ڤان دوو رەگەزان پێتڤی ب پەسنەکا زۆر هونەری دبیت، کو هەمی لایەنێن وێ بخوڤە بگریت، و بگەهیتە گۆپیتکا هەستان، و باشی وێنە بکەت ل دویڤ وی وینێ ئەو ژێ رازی بیت.(قناوی، ١٩٤٩، ص٤٣).

٢. تایبەتمەندیێن پەسنێ:

أ. پەسن دبیتە هاریکار ژ نێزیککرنا کاودانێ پەسنکاری بەرامبەر وەرگری، (یێ ئارمانج پێ).

ب. پەسن دبیتە هاریکار ژ بۆ هایداربوون لسەر هندەك تشێن نوی و دیتنەکا دی لسەر پەسنداری.

ج. پەسن دبیتە هاریکار ژ بۆ بدەستڤە ئینانا هەلسەنگاندنەکا دی و پێشکەفتنەکا دی ل دوور بابەتی (هەتا ژ لایێ زانستی ژی ڤە).(الخطیب، ٢٠٠٤، ص٣٢).

د. کارئینانا کارێن رابوری و نهۆ د پەسنێ دا، کارێ داهاتی (ئاییندە) ناهێتە بکارئینان ژ بۆ پەسنێ.

ه. کارئینانا شێوازێن مەندهۆشی یێ، هیڤی یان، هەرزەکاری، پەسندان، شکاندن و خۆیاکرنا رامانەکێ ژ گەهاندنا رامانەك دی.(البلدي، ٢٠١٢، ص١٠).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

٣. جۆرێن پەسنێ:

١. **پەسنا سەرڤەیی (سادە):** ئەو پەسنە یا کو تشتان وەك خۆ پەسن دکەت بێ یی گۆهارتن یان بێ کو هندەك پەسنا بدەتێ کو جوانتر لێ بکەت یان کرێتتر لێ بکەت, و پەسنکار وەکی دیتی پەسن دکەت ب کارئینانا پەیڤان ب هویری.

٢. **پەسنا واتایی:** ئەوە یا کو هێما تێدا هەبن, کو پەسن پێتڤی ب شرۆڤەکرنا هەبیت, دا بگەهیتە تشتێ پەسنکری, کو ئەڤە دهێتە هژمارتن ژ جوانترین شێوازێن پەسنێ ئەوێن مەرەقێ بۆ خواندەڤایی دورست دکەت و هزرا وی ددەتە کاری.

٣. **پەسنا زانستی:** دهێتە بکارئینان ژ بۆ پەسنا دیاردێن زانستی و رەگەزێن (جزیئات) و بکارئینانا کەرەستێن جودا جودا, کو ئەوژی پەسنا زۆر هویربینە.(ویکیبیدیا).

٤. **پەسنا گشتی:** ئەوژی پەسنا کەسەکی یان دیاردەکێ یان تشتەکێ دیارکری بشێوەکێ گشتی ژ بۆ رۆهنکرنا وەرگری, وەکی پەسنا کەسایەتی یەکێ یان جەژنەکێ یان جوانی یەکێ.

٥. **پەسنا پیشەیی:** ئەو پەسنە یا کو هەر فەرمانبەرەکی زانیارییێن تەمام لسەر پۆستێ وی ددەتێ, و شێوازێ کار و ئەرکێن وان و پالدەر و مووچەیێن وان.(الحاوی , ١٩٨٧, ص٢٧).

٦. **پەسنا ئەدەبی:** ئەو پەسنە یا دهێتە بکارئینان د هۆزان و هەلویست و چیرۆکێن پەخشانی دا, کو پیتر ئیعتمادێ دکەتە سەر ئاشۆپێ و وەکهەڤیکرنێ و شێوازێن ئەدەبی ژ جوانکارییێن داهێنان و پەیڤان. و ئەڤ جۆرە هەر ل سەردەمێ جاهلییەتێ شاعرێن عەرەبان بکارئینایە, هەر وەسان لسەر دەمێ هەڤچەرخ ژ بۆ دەردەسەرییێن گەلان و ستەم و زۆرداری و جەنگان, و ئەو ستەم و نەخۆشییێن خەلک تێدا دژیان ژ هەژاری و کەفتنا بن دەستهەلاتداری یا دەلەمەندان.((قناوی, ١٩٤٩, ص٤٣)).

٤. گرنگی یا پەسنێ د هۆزانێدا:

پەسن ستوینا هۆزانێ یە, بەلکو هەموی کەرەستێن هۆزانێ پەسنە, وەکی پەسنا زەلامی و مەردینی و باشی و...هتد, و پەسنا ژنێ و دلۆڤانی یا ب وێ, و خەریبی ژ بۆ دیتنا وێ, پێ گۆتن و پەسنا باشیێن مری, وێنەکرنا پاشماییێن شوین دەستێن وی, و...., و...., کو ئەم دکارین هەمی هۆنەرێن هۆزانێ بێخینە د بن پەسنێدا, کا چاوان دارئالینک خۆ ل دوور دارێ د ئالینیت, وەسا پەسن خۆ ل دوور هەمی کەرەستێن هۆزانێ دئالینیت.(قناوی, ١٩٤٩, ص ص٤٢ - ٤٣).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پشکا دوویێ

باسێ دوویێ

ژیانا نالبەندی و بەرهەم و ناڤەڕۆکا هۆزانێن نالبەندی

١. نالبەند کی یە؟

رەنگە وەرگرتنا زانیاری یێن تەمام لسەر ژیانا کەسەکێ وەکی نالبەندی یا ب زەحمەت بیت، لێ وەکی (مایی) دبێژیت: ((سەیدایێ نالبەند بخوە بخەتێ دەستێ خوە ب زمانێ عەرەبی ژینا خوە بومە ئاشکرا و دیار دکەت...)): (ئەحمەد کوڕێ ئەمینێ نالبەندە، بابێ وی خەلکێ بازێڕێ (ئامێدیێ) بوو، بابێ وی ژ بازێرێ ئامێدیێ چو گوندێ (بامەڕنێ) ل سالا (١٢٨١مش)ی نک شێخ (محەمەد تاهرێ ئامێدی) و ل وێرێ ئاکنجی بوو و نالبەندی دکر. پێنج کوڕ و دوو کچ هەبوون، ئێک ژ وان کوڕان ئەحمەد بوو.. کو ل سالا (١٣٠٨مش/ ١٨٩١ - ١٨٩٢) هاتی یە دونیایێ (مایی، ١٩٩٨، ١/١١).

٢. خواندن:

وەکی ئەم دزانین دویماهیا نیڤا ئێکێ ژ سەدێ (٢٠)ێ ژی پیتریا قۆتابخانێن کوردستانێ مەدرەسێن ئایینی بووینە، نالبەند ژی وەکە هەر زارۆیەکێ دی دەست ب خواندنا خۆ دکەت. "د ژی یێ (٥ - ٦) سالیێ دا دەست ب خواندنا قورئانا پیرۆز کری یە ل نک دایکا خۆ (فاتما)یێ هەتا ب دویماهی ئینای. پاشی دەست ب خواندنا پەرتووکێن شەریعەتی دکەت، دوو سالا ل بامەڕنێ، پاشی دچیتە ئامێدیێ قۆتابخانا (قوبەهان) سالەکێ ل وێرێ دخوینیت ڤەدگەڕیتەڤە مالێ. پاشی دچیتە (زاخۆ) ل وێرێ ژی سالەکێ دخوینیت. ل سالا (١٣٣٣مش) دچیتە گۆندێ (بێدۆهێ) ل دەڤەرا بەرواری بالا، دا خواندنا خۆ ب دویماهی بینیت ل نک (شێخ محەمەد پارسای) کوڕێ (شێخ تاها مای)، لێ پشتی دوو سالا دخوینیت مامۆستایێ وی وەغەردکەت ل سالا (١٣٣٥مش)، دبیتە مەلایێ گوندی ل بێدۆهێ، دا ل شوینا مامۆستایێ خۆ دەرسێن فەقیاتی بێژیت فەقیان".(مایی، ١٩٩٨، ١/١١).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

٣. مشەختبوون:

وەکی یا ئاشکەرا کو دەڤەرا بەرواری بالا دکەڤیتە بەر داگیرکرنا ئنگلیزی و فەلەرەشکان، گەلەك گۆندێن وێ دهێنە کاڤلکرن و سۆتن، ژ وان گۆندان گۆندێ مایێ و بێدۆهێ بوون، نالبەند ژی دگەل وان بەر وێ هێرشێ دکەڤیت. "پشتی کو ل سالا (١٣٤٢مش/ ١٩٢٤ ـ ١٩٢٥ز) ئنگلیزی و فەلێت تیاری (فەلە رەشکا) هێرش ئینایە سەر گوندێت (مایێ، بێدۆهێ، بناڤیێ، دێریشکێ، هدێنە و ئورمەدادا) هەمی سۆتن و تالانکرن، ئەوژی مشەختبووینە ناڤ تورکا دەڤەرا هەکاریا و ل قەزا (چەلێ) ڤەحەوهاینە و ل گۆندێت وێ بەلاڤبووینە"(مایی، ١٩٩٨، ١/ ١١).

٤. ڤەگەریان، مەلاتی ل گۆندان، ژنئینان:

نالبەند ژ بەر کو کەسەکێ زەگورد بوویە، گەلەکێ هەژار بوویە، هەر چەندە ژنەکێ ژ گۆندێ بێدۆهێ دئینیت ب ناڤێ مریەما (مرا پشت کود)، لێ تنێ دان سالەکێ دمینیتە دگەلدا بەرددەت. لەورا هەر چەند سالا نالبەند بەرەڤ گۆندەکی دچیت کو لێ ببیتە مەلا داکو پاریەکێ نانی ب دەست بکەڤیت. "پشتی سالەکێ ئەز ڤەگەریتەڤە عێراقێ و ل گۆندێ (رویسێ) ل دەڤەرا (گولیا) ئاکنجی دبیت و بو مەلایێ گۆندی. پاشی ل وێرێ ژنکەك خازت ناڤێ وێ (سەید فەهیما)بوو کچا سەید ئۆسمانێ خشخاشی. و دبیتە خودان مال و ژن خودێ پێنج بچویک دانە وان، و نێزیکی (١٠) سالا ما ل وێرێ وەك مەلایێ گۆندی، پاشی ژنا من مر. ژنەکا دی ژ وی گۆندی بۆ خۆ خازت و مەهرکر ناڤێ وێ (سافیا)بوو، پاشی هەیامەکی ئەوژی چو بەر دلۆڤانیا خودێ و کچەك[1] ل دویڤ خۆ هێلا. پاشی زارۆکێن خۆ دانە دویڤ خۆ چوو گۆندێ (بێگۆڤا) هەر ل دەڤەرا گولیا و بو دەمێ دوو سالا بوو مەلایێ گۆندی، کورێ وی یێ مەزن (محەمەد) ل گەل خویشکا وی یا بسپۆر (گۆلبهار)ێ هەردوو مرن، مانە ددەستێ ویدا دوو کچێت بچویک (ئەسما و ئاسیا)، گەلەك پێڤە پەرگەندە و شەپرزە دبیت، چو رێک ل بەر نەمان ژبلی برنا وان بۆ نک باپیرێ وان سەید ئۆسمانی ل گۆندێ خشخاشا داکو بخودان بن و سەخبێرا وان بهێتەکرن. ئەوژی بوو مەلا ل گۆندی، پێنج شەش سالا مەلاتی یا وان کر و کچێت خۆ ل وێرێ دانە شوی و مەلاتی هێلا و تەنگەزاردبیت و ب دەر و دونیا دکەڤیت. بوو گەریدە ژ ڤی گۆندی بۆ گۆندێ هە ژ ڤی جهی بۆ جهێ هە داکو شعرێت خۆ لێک بدەت و ڤەکبێخیت بەلکی چاپکەت".(مایی، ١٩٩٨، ١/ ٥ ـ ٨).

٥. ناسناڤ و پاشناڤێن نالبەندی:

ناسناڤێ هۆزانێ ل نک پرانی یا هۆزانڤانێن مە یێن کلاسیک هەبوویە وەکو: مەلایێ جزیری بـ (مەلێ و نیشانی)، تەیران بـ (میم و حێ، مۆکسی و تەیران)، ئەحمەدێ خانی بـ (خانی) بەرنیاس بووینە وەك ناسناڤێن هۆزانێ. هەلبەت ئەحمەدێ نالبەند ژی وەکە وان ب دوو ناسناڤێن بەربەلاڤ دناڤ هۆزانێن ویدا ئەوژی (نالبەند و مۆخلص) یێ بەرنیاس بوویە. لێ ژ بلی ڤان دوو ناسناڤان نالبەندی گەلەك پاشناڤێن دی د هۆزانا خۆدا کارئینانە، هەر وەکی ئەو بخۆ ددەستنڤیسەکێ دا پاشناڤێن خۆ ددەتە خۆیاکرن، ئەوژی: "ئامێدی، بامەڕنی، رویسی، بێدۆهی، بەرواری، بناڤی، خشخاشی، بێگۆڤی، گولی و عێراقی...هتد"(بەرواری، ٢٠١٣، ل١٠٨).

٦. وەغەرکرن:

وەکی یا ئاشکەرا ل دویڤ پرانی یا ژێدەرێن کو ل دوور نالبەندی و ژیانا وی نڤیسایین، کو مرنا وی (یان خۆ کوشتنا وی) ڤەدگەڕینن سالێن (١٩٦٣ ـ ١٩٦٤)ێ. "ما هەتا نیسانا ١٩٦٤ کو پاشی هەوا لسەری کەتی خۆ کوشت و چوو بەر رەحما خودێ"(یەعقوب، ١٩٧١، ل٢٣). "هەتا ڕۆژا ٩ئیلۆنا سالا ١٩٦٣ێ خۆ کوشتی یە"(ئامێدی، ١٩٨٤، ل٥٤٨). "هەتا سالا ١٩٦٤ل گۆندێ خشخاشا خۆ کوشت و چوو بەر دلۆڤانیا خودێ"(دێرەشی، ١٩٨١، ل١٣). لێ (یەعقوب) ل دیرۆکا بەری نها دیارکری د پەرتووکا سێ یێ دا وەها ددەت خۆیاکرن"سالا ١٩٦٣ز ل مەها ئیلۆنێ کێرەك هاڤێتە زکێ خۆ و خاترا خو ژ ژینێ خاست"(١٩٨٩، ل٤). "رۆژێت دویماهیکا مها ئیلونا سالا ١٩٦٣زاییینی نالبەند دیت لسەر تاتەکێ بەری یا خوە شەلاندی و جلکێت خوە ییێت دانایینە سەرێک دمرپێ بتنێ ییێت دپیی ئۆ کێرەك یا هاڤێتی زکێ خوە یێ کەلاشتی رویڤیکێت خوە ییێت بەردایینە وێرێ ئۆ کێرا وی یا ددەستیدا یێ مری. هۆسابوو مرنا هۆزانڤانێ نەمر پشتی هەفتێ و شەش (٧٦) سالاً ژی ل ڤێ جیهانێ بری"(مایی، ١٩٩٨، ١/ ٢٨). "ئەحمەدێ موخلص د حەفتی یا دویماهی یا ئیلۆنا سالا ١٩٦٣ز دا خوە کوشتی یە".(بەرواری، ٢٠١٣، ل٢١٩).

٧. بەرهەمێن نالبەندی:

أ – ئەو بەرهەمێن ب ناڤێ دیوانێن نالبەندی هەتا نهۆ هاتینە چاپکرن ئەڤەنە:

١. یعقوب، خالد حسین، **دیوانا ئەحمەدێ نالبەند(موخلص)**، پارتا ئێکی، چاپخانا دهۆکێ، (دهۆك: ١٩٧١).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

٢. يعقوب، خالد حسين، **ديوانا ئەحمەدێ نالبەند(موخلص)**، پارتا دوویێ، چاپا ئێكێ، چاپخانا دهۆك، (دهۆك: ١٩٧٢).

٣. دێرەشی، سەعید، **قەفتەك ژ هوزانێت نالبەندی**، چاپا ئێكێ، چاپخانا(دار الحرية للطباعة)، (بەغدا: ١٩٨٢).

٤. يعقوب، خالد حسين، **ديوانا ئەحمەدێ نالبەند(موخلص)**، چاپا ئێكێ، چاپخانا سومەر، (بەغدا: ١٩٨٩).

٥. مایی، طه، **باغێ كوردا**، كومكرن و پێداچوون: رشيد فندى؛ اسماعيل بادى؛ محمد عبدالله، پێنج بەرگ (١، ٢، ٣، ٤، ٥)، چاپا ئێكێ، چاپخانا خەبات، (دهۆك: ١٩٩٨). (كو ئەڤە دبيتە سەرجەمێ بەرهەمێ نالبەندی)، كو(٢٢,٥٦١)مالكن و نێزيكی (٧٠٠) هۆزانان تێدانە).

٦. بادی، أسماعيل؛ و بامرنی، أزهار، **الشاعر أحمد مخلص(نالبند)**، الطبعة الاولى، مطبعة (هيڤى)، (أربيل: ٢٠١٨).

٧. مستەفا، درباس، **كولەك ژ باغێ كودان**، چاپا ئێكێ، چاپخانا خانی، (دهۆك: ٢٠١٩).

ب – **ئەو پەرتووكێن ل دوور ژیان بەرهەمێن نالبەندی نڤیساین:**

١. ئامێدی، صادق بهاءالدين(١٩١٨ ـ ١٩٨٢)، **هۆزانڤێت كورد**، چ١، چاپخانا كۆڕی زانیاری كورد، (بەغدا: ١٩٨٠).

٢. بەرواری، ماهر عبدالرحمن صديق، **ئەحمەدێ موخلص**، چاپا ئێكێ، چاپخانا پارێزگەها دهۆكێ، (دهۆك: ٢٠١٣).

٣. مائی، طه، بەرپەرەكێ ڤەشارتی ژ ژینا نالبەندی، چاپا ئێكێ، ژ وەشانێن كوڤارا سەرهلدان، (دهۆك: ١٩٩٤).

٤. بەرواری، ماهر عبدالرحمن صديق، **ئەحمەدێ موخلص**، چاپا ئێكێ، چاپخانا پارێزگەها دهۆكێ، (دهۆك: ٢٠١٣).

٥. فندی، رەشید، **هندەك ژ دیتنێن هۆزانڤان ئەحمەدێ نالبەند ل دهۆكێ**، چاپا ئێكێ، چاپخانا خانی، (دهۆك: ٢٠١٩).

٦. بەرواری، ماهر عبدالرحمن، **فەلسەفا ژیانێ** ئەحمەدێ موخلص(نالبەند)، چاپا ئێكێ، چاپخانا خانی، (دهۆك: ٢٠١٩).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەكولینێن كوردی

٨. ناڤەڕۆكا هۆزانێن نالبەندی:

ل دویڤ ئەو پۆلینکرنا(دێرەشی) بۆ ناڤەڕۆکا هۆزانێن نالبەندی کری ب ڤی شێوەی پۆلینکرینە: (ئەڤینی و ئەڤینداری، سۆفیاتی و ژ خودێ ترسی، پێگۆتن و پەسن، حەنەکزەتی و ترانە، کرێتکرن و کەشەفرێتی (ئەدەبێ بێ پەردە) و نشتیمان پەروەری)(دێرەشی، ١٩٨٢، ٢٢).

لێ (مایی) بشێوەکێ ووردبینی تر پۆلینکرینە، ئەوژی: "١. گازندە و گلەهی ٢. الغزل ٣. سالۆخەت(پەسن) ٤. بسەرهاتن و قەومین ٥. شانازی ٦. نەکامی ٧. جڤاکی ٨. وەلاتینی ٩. لگەل خودێ ١٠. لاقردی و ترانە ١١. ئۆلی ١٢. سۆفیاتی١٣. سیریلیک و پێگۆتن ١٤. لگەل شاعران ١٥. پێنج تیری ١٦. بێ پەردەیی"(مایی، ١٩٩٨، ل٣١).

٩. نالبەند و هۆزان و پەسنا ژنێ:

گۆمان تێدا نینە کەسەکێ خودانێ پیتر ژ (٢٢) هزار دێرێن هۆزانێ بیت، دێ گەلەک بابەت و دەرگەها قوتیت، کو ئەڤ چەندا هەژی ل نک کێم هۆزانڤانا هەبوویە، ژ بلی نالبەندی. "چ هۆزانڤانێن مە یێن کورد نینن دڤی چەرخی دا ژیابن هندی نالبەندی نژیارا بەرهەمی هەبیت، نەژی کەسەك هەیە هندی نالبەندی بگر و بکێش لسەر بهێتە کرن. مرۆڤ لبەرامبەر ڤێ مشەیا بەرهەمی حێبەتی دبن، مرۆڤ وە هزر دکەت کو ئەڤی مرۆڤێ نە هەچکو هەیی (عادی) خارن و ڤەخارنا وی شعر بوویە، هەوایێ هەلدکێشا شعر بوویە و چ رویدانێن مەزن و نەی یێن بچویک د ژیارا وی دا نەبوورینە بێ یی کو دکەڤرێ هۆزانا وی دا بهێتە نوکراندن"(قوچان،١٩٩٩، ل٨). "ئەحمەدێ نالبەند بێ گۆمانە ژ هۆزانڤانێت هێژا و بەرکەتی و ب ناڤ و دەنگێت دەڤەرا بەهدینانە، بەلکو ستێرەکا گەشا پڕ رۆهن و رۆناهی بوویە ل ئەسمانێ بەهدینا و تۆرێ کوردی د سەدێ بیستێ زایینی دا، ژبەرخۆ دەرکەفتی و سویار و مەلەڤان بوو د هەلبژاردنا ئاخفتن و گۆتن و پەیڤ و قەسێت خۆش و دلڤەکەر، هەر وەسا دەست هەل بوو درێژکرن و ئێخستنە بەریێک، ب لێک ئینانەکا ئاواز خۆش و دلگر و ب دارێتنەکا هۆستایانە و پوسپۆرانە و خۆمالی"(ئامێدی، ١٩٨٠، ل٥٣٨).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

پشکا دوویێ

ڕەنگڤەدانا پەسن و سالۆخەتێن ژنێ د هۆزانا نالبەندی دا

هەلبەت ئەوا ئەم دێ د ڤی بابەتیدا لسەر راوەستین و کەینە نیشکێ بابەتێ خۆ یەك ژ ڤان بابەتانە ئەوێن نالبەندی پتری یا هۆزانێن خۆ ژێ بێ بەهر نەکرینە ئەوژی (سالۆخەت یان پەسنا ژنێ) کا چاوان جوانی یا دێم و بەژن بالا ژنێ هۆزانا خۆ پێ گوگراندی یە؟ ب راستی مرۆڤ ژێ دمینیتە حێبەتی و مەندەهۆش کا چاوان مێشکێ وی و قەلەمێ وی شیایە ب وی رەنگێ هە پەسنا سالۆخەتێن ژنێ بکەت، چ جوانی و بەژن و بال و دێمێ وێ بشێوەکێ وەسا داینە بەر تەفشی و رەندەشا هەر وەکی ئەو یێ بۆ دلێ خۆ دتراشیت و د گوگرینیت. پەسنا ژنێ ژ بابەتێن هەر گرنگە د هۆزانا نالبەندی دا, چونکە "ژنێت سپەهی و جان، کو ئەڤ دارخازە ژێ بۆ بجهـ نەهات ئەگەر چی سێ ژن ئینابوون بەلێ وەسا دیارە زوی دمرن بەندەوار و سەر گردان دبوڤە ژبەر هندێ وەکو هارودینا لێ دهات چو حەوی نە دکەتنێ و سەرێ وی نە دچوو سەر چو بالگەهان ب چو رەنگان نە دشیا خو راگریت و کەلا خو برێژیت ژ بلی هندێ ژێ پیتر ژ نیڤەکا هەلبەستێت وی ڤەهاندین، ب زین و ب ستی و ب زەری و پەری و ب نازدار و نازەنینا گۆتینە و هلدایی نە"(یەعقوب, ١٩٧١، ل٢٨). و ژبەر کو بابەتەکێ گەلەك بەرفرەهە لەورا دێ بابەتێ خۆ کەینە سێ تەوەر:

باسێ ئێکێ: رەنگڤەدانا پەسنا سالۆخەتێن ژنێ بشێوەکێ گشتی.

باسێ دوویێ: داخوازا ژنێ و رەنگڤەدانا ئەو سالۆخەتێن ل دەڤ وێ هەبن.

باسێ سێ یێ: رەنگڤەدانا پەسنا هەڤژینێن خۆ.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

باسێ ئێکێ

رەنگڤەدانا پەسنێن سالۆخەتێن ژنێ بشێوەکێ گشتی

نالبەند وەك كەسەكێ بێ خودان سەرگردان و بێ مال و زارۆ و جهێ ڤەحەویانێ، هەردەم ژن ل نک وی وەکە جوانترین دیمەن و بەژن و بالاً و هەست نازك بووینە وێنە ل نك نالبەندی. "ئەحمەدێ نالبەند هەرێ سەرگردان و بێ كەس و بێ خودان و بەندەوار بوو. ژبەر هندێ وەکو هار و دینا لێ دهات، چو حەوی نە دکەفتێ، سەرێ وی نە دکەتە سەر چو بالگەهان، ب چو رەنگا نەدشیا خو راگریت، کەلا وی نەدهاتە رێتن. ب ڤەهاندنا هۆزانا ئێمناهی یا دلێ وی دهات و برویسیا دل و هناڤا سست و سڤک دبوو، هەر ژ بەر هندێ ژی هژمارەکا زۆرا هۆزانێت وی ب زین و ب ستی، ب زەری و پەری، ب نازدار و نازەنینا گۆتینە و هلدایی نە، کو هندەك ژێ ئێکجار بێ پەردە و بەلەفەحشن و کەشەفرێتن، بەلێ ل سەر ڤێ بێ شانسی و بێ ئێقبالی یێ ژی کەسێ چو ناڤێت دەهمان پیسیێ پێڤە نە گۆتینە، هەر وەکی برادەر تاها مائی ژێ دگێڕیت".(ئامێدی، ١٩٨٠، ل ل٥٥٥ ـ ٥٥٦).

هندەك ژوان نمونێن (نالبەندی) پەسنا جوانی و بەژن و بالا ژنێ کرین

❖ سیفەت حوری:

کو ئێک ژ وان تشتێن ل بەهەشتێ هەین (حوریێن بەهەشتێ نە) ئەوێن کو هندەك پەسن بۆ هاتینە کرن د قورئان و سوننەتێدا، نە چ چاڤا دیتینە و نە چ گوها گۆهلێبووینە و نە کەفتینە سەر دلێ چ کەسەکی، کا چەوا د (معجم الغنی)دا هاتیە: (حور: شدة بياض العين مع شدة سوادها، تألقت عيناها حتى بدا صورهما ساطعاً)(الأشقر، ١٩٩٨، ص ص٢٤٦ ـ ٢٤٧).و (أبن الحجر) دەربارەی حوریێن بەهەشتێ دبێژیت: (الحور: التي يحار فيها الطرف يبان مخ سوقهن من وراء ثيابهن، ويرى الناظر وجهه في كبد احداهن كالمرأة من رقة الجلد وصفاء اللون). (العسقيلانی، ....، ج٨، ص٥٧٠).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكولینێن كوردی

هەر دیسان نالبەند ژی هەمان ساخلەتێن حورییێن بەحەشتێ د هۆزانا خودا دکەت:

ئـەز دەخیلـێ سـەیدا دگـەل ئـەولیا | ئـەجزائێ مـن بـو مـەدحێ حوریـا
ئەو قەدیم بێت خیڤەتا ڤە ب ئیعتیکاف | هەر وەکی شیشەی وەسا رۆهن و شەفاف
بـو خودانـا لائـیقن جـانن هـەژی | ضـاهرة لنـاڤ هەسـتی سـاقا مـەژی
پاقژ و سافینە ئەو بێ حە یض و بەول | شوعلە ڤەددەن جەنەتێ مەعلومە قەول..

(باغێ کوردا، ٣٤٨/٣)

لێ سەرەرایی ڤێ جوانیا هندە ل دەڤ حوری یان، نالبەند دبینیت ژنێن دونیایێ گەلەك ژ وان جوانتر و تازەترن، هەرچەندە سەرێ وان تژی رِشک (سپیهـ) و د کەچەل ژی بن:

ئەو بڤی رەنگی و ڤی شکلی دورِ کەمال ڤان ژنا ژوان زێدەنە حوسن و جەمال

چـونکە سـەبرێ مـە دگـەل ڤـان پـێترە | لــەو ژنــا ئینســان ژ حوریـا چـێترە
ئـەهلێ تـەکلیفێ ئەڤـە جنسـێ مەنـە | لـەو دگـەل ڤان سـەبر و مەحبـەت زێدەنە
هــەر کەســێ نــاڤێ ل ئــەنیا حوریـا | تێکـرا تێـت دیـتن بـە شـکلێ قودیـا
جانترن ژوان ئەو کەزی ب رشکێت کەچەل | فاط و عەیش و ئام و ئاس و حەفس و حەل
لـەو مـە شـەش گـۆتن بـرادەر بـو میسـال | کـو ئەڤـە جنسـێ مەنـە جـان و دەلال..

(باغێ کوردا، ٣٤٨/٣)

نالبەند ژی پەسنا سالۆخەتێن گەلەك ژ ژنێن دونیایێ ب سالۆخەتێن حوری یان دکەت بەلکو گەلەك جار پیتر ژی ژ حوری یان پەسنا ژنێ کری یە.

"ئەڤ هۆزانە ئەوا ب ناڤێ (زولەیخا) ئێکە ژ جوانترین هۆزانێن نالبەندی، ژ بەر وێ لۆکا بلند یا هۆزانێ، سپێدەیەکێ هۆزانڤان نالبەند ل دهۆکێ ژ خەو رادبیت، کچەکا جوان دبینیت، ئەو ژی لسەر بانێ خۆ ژ خەو رادبیت، ئەو دیمەنێ جوان کاری دکەتە هەستا هۆزانڤانی، هەر وەسا ئەو نابێژیت ناڤێ وێ کچێ یان ژنێ (زولەیخا)بوو، بەلکو دبێژیت ئەو بۆ جانیا خۆ وەکی (زولەیخا)یێ بوو، زولەیخا ژنا عەزیزێ مسرێ ئەوا دلێ وێ کەتیە (یوسف) پێغەمبەری(س) چیرۆکا وان د قورئانا پیرۆز دا هاتی. و نالبەند ڤێ هۆزانێ پێ دڤەهینیت" (فندی، ٢٠١٩، ل١٩).
ئێک ژ سالۆخەتێن هەرە جوانێن (زولەیخا)یێ لبەر چاڤێن نالبەندی، ئەو وەك حوری یانە:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

وەكـــی تـــیرێ ژ مـــەڕابووری

زولـەیخا بـوو صـیفەت حـووری

چوو سـەر ئـاڤێ لرەخـێ ژووری

وەكی رۆژێ ل من ئاڤا بوو..

(باغێ كوردا، ١١٢/٤)

نێ ئەو سیفەتێن حوری یان یێن نالبەندی ل نک ژنێ دیتن وەسا پەسن دکەت ڤان سالۆخەتێن وێ وەکری یە کو دەمێ ل سحارێ مەلا رابووینە نڤێژێ وەکی ئەو وێ ب وان سیفەتان دبینن ئێکسەر دکەڤن و دلگرتی دبن دبیتە شینی و تازی لسەر وان و نەبەس هندە بەلکو قەشەیێن دێران ژی ژ بۆ تازی و شینیا هە شاش و زنناریێن رەش گرێدانە:

مەلا رابوون سحارێ بۆ نڤێژێ

وەكی بەژنا تەدیت گێژبوون و مان ژار

لبەر حورییا جەمالا تە بۆ تازی

قەشا لەو رەش گرێدان شاش و زننار..

(باغێ كوردا، ٣٨/٤)

نێ ژنێن دونیایێ هەڤرکانێ دگەل جوانی یا حوری یا دکەن و وەکو دوراِنە ژ جوانی یا خۆ:

فكـــرن زەری خاتوینـــا بڤێ كەیس و فەصالێ

هـەڤرکێت حـورو عینـا دورێت بەحرا جەمالێ

كەسێ ئێک ژوان ئینا خودێ هەر وێ لخیالێ..

(باغێ كوردا، ١٧٣/٣)

گەلەك جار حوری ژ بەر جوانیبازنێن دونیایی د شەرمینن، کا چاوان نالبەند کومەکا ساخلەتێن جوان ل نک کچا (صالح ئەفەندیێ ئامێدی) دبینیت ژ بەر جوانیا وێ حوری ماینە شەرمین:

ئەچـوم عیـدا خۆشـا صـالح ئەفەنـدی

کچا وی ژ ویڤە هات یا جان و نارین

مـە تـەخمین کـر ژ عـەسمانێ جـەمالێ

لـوەجهێ وێ گول و رەیحان دبارین

دەڤ و لێڤـا شـــەکر بارانـــدە عـــەردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

ژویٚ حوسن و جەمالا پاك و شیرین

گـولا باغـا بـو یـان نێرگـزا لکـەڤرا

لـدێمیٚ نـەقش و نیشـان و خـەت و خـال

کو حووری لجەنەتیٚ ژ بەر مانە شەرمین

(باغیٚ کوردا، ٣/٢٥٤)

❖ شەمالا دوو سەد تاخا:

ل نک نالبەندی جوانی یا ژنیٚ ئەوا ئەو پەسن دکەت رۆناهی یا گەشاتی یا ویٚ دوو سەد تاخان رۆهن و گەش دکەت، لەورا ویٚ دخازیت لبەر رۆناهی یا جوانی یا ویٚ ئەو دگەل وێدا بکەڤیتە خلوەتیٚ:

م گۆتی دلبەریٚ رابە شەماڵدانا دو سەد تاخا

بچینە خلوەتیٚ رونین تووی صەبریٚ دلیٚ ساخا..

(باغیٚ کوردا، ٤/٧)

بەلکو جوانی یا ژنیٚ ل نک نالبەندی ئەو رۆناهی یە ئەوا سپێدیٚ رۆناهییٚ ددەتە جیهانیٚ و تاریاتی یا شەڤیٚ بەرزەدکەت:

دلبـــەر ژ قەنـــدیلیٚ ڤـــەدا

شوعلیٚ شەڤەق دا سەرحەدا

یـارەب چ نیعمـەت بـو تـە دا

فەجرا سەحەر بو مونجەلا..

(باغیٚ کوردا، ٤/١٣)

❖ لێڤ زراڤ و سۆرکول:

نالبەند د عشقا کچەکا لێڤ زراڤ و سورگۆلەکا دناڤ باغێدا کەڤتی یە بەر پێلێن دەریا عشقا ویٚ، هندی بزاڤیٚ دکەت نەشێت ژیٚ قورتال ببیت:

ئـەز ب عشـقا لـێڤ زراڤـیٚ

سۆرکولا باغیٚ خۆناڤیٚ

کـەفتمـە مـەوجا لـئـاڤیٚ

ژیٚ خلاس نابم چو جار..

(باغیٚ کوردا، ٤/٤١)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەریٚ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

بەلكو لیڤێن وێ جوكا دلێ وی یا شەق شەق كری و كری یە دەهـ كەر، خوین تێ نەهێلایە، ئێدی ژ محبەتا وێ خوینا دلێ وی راوەستایە:

مە گۆت ئەم نا حەوین شولێ بەیان كەن

خۆ لێڤان جوكا دل شەقشەق كرو خار..

(باغێ كوردا، ٣٦/٤)

❖ نێرگزا لاتان:

ل چیایێن كوردستانێ و ل وەرزێ بوهارێ نێرگز دناڤ لاتێن چیایان دا جوانترین دیمەن و سرۆشت ددەنە كوردستانێ و تا نوكە نێرگز بووینە هێمایێ جوانیێ ل كوردستانێ، لەورا نالبەند جوانی یا ژنێ ب جوانی یا تەڕ و تولی یا نێرگێزێن حەودێن لاتێن بەر بەرۆژێن چیایێن كوردستانێ دكەت و بەلكو ژ عشق و محبەتا وێ جوانیێ گوشت و بەز ب لەشێ ویڤە نە هێلایە و حەلاندی یە و بەلكو وێ ب جوانی یا خۆ سەد هزار گەنج كوشتینە:

جەنـــەتا دەعـــوا خـــودێ یـــە

قیبلـــەئا مـــن بـــەر ل وێ یـــە

ئەو جەمالا هەی ل كێ یە؟

نێرگـــزا لاتـــا نـــزار..

(باغێ كوردا، ٤٢/٤)

❖ غەزالا دەشتێ و پەزكویڤیا چیا:

ئەگەر خەملا جوانی یا دەشتێ ئاسك و غەزال و یا چیایان پەز كویڤی بن، نالبەند پەسنا ژنێ دكەت كو جوانی یا وێ وەكە جوانی یا ئاسك و غەزالێن ل دەشتێ نە و جوانی یا پەزكویڤێن ل چیانە، لێ نالبەند بەزینا خۆ ل دویڤ وێرا دبینیت وەكە (مەتەلا كویسەلەی و غەزالێ یە)، هندی ل دویڤ دبەزن و دكەنە غار لێ ڤێرا ناگەهن، لەوما ژی وێ دلێ ل هەمی یان بژارتی:

گەهوەرێ تول و تەرێ سورو زەرێ لێڤ شەكەرێ

ئافەرین بوتە كو گهیرێ كەرەمێ لسەر تەنهشت

تو ل دەشتێ چ غەزالی لچیا پەزكویڤی

نە گەهشتن تە چو كەس لەو دلێ هەمیا تە برشت..

(باغێ كوردا، ٣٥/٤)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكولینێن كوردی

❖ چاڤ غەزال:

پڕانی یا سالۆخەتدەران پەسنا چاڤێن کچا جوان ب چاڤێن غەزالان دکەت، لەورا نالبەند پەسنا سالۆخەتێن کچێ ب جوانی یا چاڤێن غەزالان دکەت:

چاڤ غەزالێ تو شەمالی تو دەلال

تو وی شرین تو وی تەخمین خیال

تو وی سنبل تو وی سۆرگۆل تو هەلال

شەڤ بەرات و عەرەفاتی لسەلەفا..

(باغێ کوردا، ٧/٤)

❖ بسک رەشمار و ئارمیشی:

دناڤ ئەدەبیاتا کوردیدا نەخاسم (ئەدەبیاتا فۆلکلۆری)دا مار وەك رەمز[٢] گەلەك هاتیە بکارهینان، کو گەلەك جار پەسنا سالۆخەتێن بەژن زراڤیا ژنێ ب زراڤیا تیرەمارا کرینە، یان رەشاتیا چاڤێ وێ ب رەنگێ رەشاتیا مارێن ڕەش کرینە...هتد، نالبەند ژی ماری دکەتە ڕەمزەك بۆ کەزیێن ژنێ، کەزی و بسکێن وێ ب ڕەشماران سالۆخدکەت و کا چاوا شوڕبووینە سەر ملێن وێ، داخوازێ ژێ دکەت ژ بەر جوانی یا وان ئەو ڤەشێریت نەکە حەسوید و نەیار چاڤێن بکەن:

وەی هەوار و سەد مەدەد نازکێ رو قورمزێ

ئەو کەزی بسکێت تەنە رەش مار و خشیان سەر ملا

وان ڤەشێرە ژ بەر نەیارا من غەمە چاڤێن ببی

ما چ غەم خارە ژ مرۆڤێ بەربەلا بوی قاتلا..

(باغێ کوردا، ٢١/٤)

هەر د هۆزانەکا دی دا دیسان کەزیێن وێ ب رەشاتیا ماران سالۆخددەت و بسکێن وێژی ب نەرماتیا ئارمویشی و لێڤێن وێ ب شرینیا شەکرێ:

رەش مارە کەزی ئو بسکێ ئارمویش

لێڤ شەکر و قلیچێ حەربە ئەزمان..

(باغێ کوردا، ٧١/٤)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

د هۆزانەکا دی دا پەسنا نەرماتی یا کەزی و بسکێن وێ دکەت ب نەرماتی یا ئارمویشی:

زلف و بسک و رەش کەزی ئارمویش ئەون
وێ موبارەك بن ژ تە حوسن و جەمال..

(باغێ کوردا، ٤/٦٠)

❖بسک و برە رەنگ قەتران[٢]:

قەتران ئێک ژوان کەرەستانە کو رەشاتیا وێ گەلەك یا ب ناڤ و دەنگە لەوما گەلەك جار دێ بینی دناڤ گۆتنێن کوردەورایدا سالۆخەتێن رەنگێ تشتەك رەش ب رەنگێ قەترانی تەشبیە کرینە، نالبەندی ژی رەنگێ قەترانی گەلەك جار د هۆزانا خودا بکارهینایە و کەزی و بسک و بریێن ژنێ ب رەنگێ قەترانی سالۆخەتدانە:

ئەی سورو زەرێ تول و تەرێ برە تە قەتران
دل ئایینە مەبەرقی ڤەدا لسەر تە بو حەیران
قەت وەك تە شرین تازە دەلال نازك و یا جان
کەسێ نینە مە لەو قیبلە توی لهزر و خیالا..

(باغێ کوردا، ٤/١٧)

بەلکو جوتێ رویێن تە وەك تەبەق تەبەق سۆرن وەکە گۆلان، چاڤێن تە ژی رەش و بەلەکن و دوو برهێن تە ژی مینا قەترانێ نە:

روو وەك گولەکا تەبەق تەبەق سوور چاڤ رەش بەلەکا دو برهو قەتران..

(باغێ کوردا، ٤/٧١)

ل جهەکی دی ژی وەسا برهێن وێ پەسن دکەت کو مینا قەترانێ نە د رەشاتی یا خۆ دا، ئەرزینکا وێ وەکە بیە و سێڤا یە، و ل جهێ راموسانان کو دەڤ و لێڤن یا خەملاندی یە ب جوانترین خال و نیشان، لەوما ژی ژ بەر وێ جوانی یا هە دلێ وی کەفتی یە بەر قەهر و خەمان:

برهو وەکی قەترانێ ئەرزنک وەك بهـ و سێڤا
مەحەلێ راموسانێ خالا لسەر دەڤ و لێڤا
دل کەفتە قەهروژانێ چی کەسێ وان ئاخێڤا..

(باغێ کوردا، ٣/ ١٧٤-١٧٥)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

❖ لێڤ شیر و شەکر:

دەمێ نالبەند دبینیت کچێ خۆ لبەر قودیکێ خەملاند و بەرەڤ ئاقاری دچیت، وەکی رویڤیێ خۆ لبەر مریشکێ ڤەنویساندی، وەسا خۆ لبەر ڤەنیساندی یە و ب جوانی یا دێم و خولکێ وێ مەندەهۆشبوویە:

دوهی دولبەر مە دیت چوو ناڤ ئاقاری، لبەر قودیکێ دابکەت کاروباری
نەظەر من کر دەڤ و لێڤا محەقەق، یەقین بو شیر و شەکرا ژێ دباری
وەکی ئەز چووم و من گەردەن طەوافکر، مە گۆت ئاڤا حەیاتە من ڤەخاری..

(باغێ کوردا، ١٥٣/٤)

❖ رووی هنار و سێڤ و خۆخ:

نالبەند دەمێ روویێن وێ یێ سۆر دبینیت ژ بەر جوانی یا وان ئاخینکا رادهێلیت، ئەو روویێن سۆراتی یا وان وەکە سۆراتی یا هنار و سێڤ و خۆخان:

کەفتمە بەر ئاخ و ئوخێ ژ بەر جەمالا شەنگ و شوخێ
رۆ هنار و سێڤ و خۆخێ ظالمێ دل ئازەرێ..

(باغێ کوردا، ١٧٢/٤)

❖ سینک و بەر و بەدەن:

نالبەند پەسنا سینگ و بەر و بەدنێن کچی دکەت وەکە بشکوژێن کولان ئەو رۆناهی یا ژێ دەردکەڤیت وەکی وێ رۆناهی یە یا ل چیایێ تۆرێ رابووی دەم] کو خودێ رۆناهی یا نیشا مووسا پێغەمبەری دای لسەر چیایێ تۆرێ:

سینگ وەکی بلۆرێ	سەر مەمک وەك بشکوژێ
ژێ ڕادبیت شەوقا نووری	شەفەق بری بوو ژ ڕۆژێ
برقا چیائێ طوری	شوعلە دا مە دل سۆژێ..

(باغێ کوردا، ١٧٤/٣)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

❖سەرو سیما:

پەسنکرنا سەر و سیمایێ کچێ ب گول و نەسرین و بەیبوین و هەلا، کو دێمەکێ سپی هەیە وەکە ئاڤا زەلال، لەوما ئێدی ژ بەر دیتنا وێ وی چ پێتڤی ب خوارنێ نەمایە:

گــول و نەســرین و بــەیبون و هەلالــە
ســەرو ســیما ســپی یــە و ئاڤــا زەلالــە
بو من ئەو عەقل و و فکر و ملک و مالە
نە ئەز حەوجەی چو زادی مە و نە ئاڤێ..

(باغێ کوردا، ٢/٢٦٩)

❖شوکریا:

د وێ هۆزانا ل دویڤ پیتێن ئەبجەدی ل دور ناڤێن کچا نڤیسی، تێدا پەسنا شوکریایێ دکەت، کو ئەو وەکو دوڕ و یاقوت و مەرجان و عەقیقانە، وەکی وێ ل مسر و هند و چینێ ژی وی نەدیتی نە:

شوکریا شکلێ دوڕ و یاقوتان و مەرجان و عەقیق
چومە مصر و هند و چینا من نەدیت ئێکا وە لێ..

(باغێ کوردا، ٢/٣٨٣)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

باسێ دوویێ

داخوازا ژنێ و رەنگڤەدانا ئەو سالۆخەتێن ل دەڤ وێ هەبن

گۆمان تێدا نینه دەمێ نالبەند د ژیانەكا گەلەك نەخۆش و زگۆردەی دا دژی یا ژ لایەكی ڤە ژ بەر بێ خودانی یا وی و كەس نەبیت نانەكێ بۆ بپێژیت و جلێن بۆ بشۆت و سەرەگۆهی یا وی بكەت، و ژ لایەكی ژی ڤە دژواری یا غەریزەیا جنسی هەردەم وەل نالبەندی كری یە، كو هەردەم ژن ب جوانترین سەر و بەر و رەنگ و رویبار بكەڤنە بەر چاڤێن وی، لەوما ژی پڕانی یا هۆزانا وی یا تژی پەسن و سالۆخەتێن جوانێن بەژن و بال و دێم و خولكێ كچێ نە. ((مەحرومی یا جنسی بگشتی بومە رەوشا نالبەندی یا سایكولوجی رۆن دكەن لێ ئەڤ لایە لجەم نالبەندی بساناهی نائێتە شرۆڤەكرن ئەگەر نە ئێتە گرێدان ب هندە لایێت دی ڤە، نەمازە لایێ ژ هەمی یان گرنكتر ژیانا وی و تووشبوونا وی یە بو هندە شكەستنێت سوزی و سایكولوجی یێت گەلەك كاریگەر))(فندی، ١٩٩٩، ل(٢١)). ((غەریزا گوهنێلی هوڤەكێ بێ لغاڤە ددەروونێ مرۆڤی دا و گەلەك ژ كەساتی یا مرۆڤی رەسم دكەت و رەفتارا مرۆڤی دەستنیشان دكەت، دەهبێ گوهنێلیی یێ برسی و دەڤ بەش بوویە و داخازا تێربوونێ كری یە چونكە رێكێن شەرعی د بڕی بووینە یێ زڤری رێكێن نەشەرعی و گەرەو تەژیكرنێ، ژ ڤێ ئەگەرێ نالبەندی گازندە كرینە لێ گازندەێن وی بای برینە. هەموو كەس دزانن كو نالبەند مرۆڤەكێ دیندار بوویە، ئەزا وی یا بلند نموونێ ئاینی بوویە كو دژایەتیەكا مەزن دگەل غەریزا وی د رێكا تێركرنا وێ دا هەبوویە، ئەڤە بوویە ئەگەرا هندێ كو كەساتی یا وی پارچە ببیت دبەرا غەریزا وی و ئەزا وی یا بلند دا و ببتە كەسەكێ شیزوكی یێ وەستای و تم پر ئێشانا دەروونی))(قوچان، ١٩٩٩، ل ل ٩ - ١٠).

هەر چەندە نالبەندی سێ ژن ئینانینە لێ ژ بەر بێ بەختی و بێ نەسیبی یا وی تنێ (سەید فەهیما) بۆ دەمەكێ درێژ مایە ل نك وی، كو د بیت ژی ئەڤ بێ مەحرومی یا وی ژ ژنان هەر مانا وی بێ خوی و بێ خودان، هەردەم هیڤی و داخوازێن بو بووینە ژن و كەفتی یە لاڤە لاڤێ دگەل هەڤالێن خۆ دا داكو چارەیەكێ لێ بكەن و بۆ ل ژنكەكێ بگەڕیێن، لێ نە هەر ژنكەكا بیت بەلكو یا خودان هندەك سەخلەت بیت.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكولینێن كوردی

((ئەگەر چی سێ ژن ئینانە، بەلێ ژ فەهیما خشخاشی پێڤە ئەوێت دی هەر ئێک ژ دو سالا پیتر دگەل نەمایە. (مریەم) یا بێدوهی بەردایە، صالحێ یا رویسی پاشی کچ بووی مری یە [ئانکو ب زارۆکی مری یە، دبێژنێ زڤستانی]. ژ بەر هندێ ژی چاڤ برسی بوویە، نە تێر، ب زکێ خۆ نەژی ب بەژنا خۆ، هەر وەسا ژی ژ مێ یا ژی تێر نەبوویە. هەرێ بەلنگاز، سەرکردان و بێ خودان بوویە. کەسێ چاڤێ خۆ نەدایێ و پویتە پێ نەکری یە و پێتڤیێت وی ب جهـ نە ئینانە، ژبەر هندێ گەلەك ژ پاكژی و بژوینیێ دویر بوویە))(ئامێدی، ١٩٨٤، ل(٥٥٠)).

ئـــەز غـــولامێ بـــەژن و بـــالا
کەس چو لـەوما مـن نەکەن
کـــو لباســـێ مـــن قوریـــژی
و کەڤن بو مالا سپەها..

(ئامێدی، ١٩٨٠، ل٥٥٠)

نالبەند بخۆ خۆیادکەت, من سێ ژن ئینانە, و هەر سێ ژی کچ بووینە, لێ نوکە هەرسێ ل بەهەشتێ نە:

سێ کەسا کچ دانە ئەحمەد ب یەقین   ئڤرۆکە هەرسێ لبحەشتێ حازرن..

(باغێ کوردا، ٤/٥٠٤)

بەلکو بێخودانی یا وی وەل هەڤالێن وی کری یە کو هەست ب بێ دەولەتی یا وی کرینە, نەبوونا کەسەکێ سەرەگۆهی یێ ل وی و زارۆکێن وی بکەن, ژ دل پێڤەبوونا وان جلك و پیلاڤ و پێتڤیێن وی بۆ لێکدان و بۆ دهنارتن. ((هەڤالێ نالبەندی سەید "عبدالله النقشبندی" دبێژیت: من و دگەل چەند هەڤالا هندەك جلك بو رێکرن. وەکو: شەل، پێلاڤ، چاکیت، دەرسۆك و هندەك كەل و پەلێت دیتر. ئینا رابوو شوین دیاری ئەڤ هەلبەستە بو مە ڤرێکر))(دێرەشی, ١٩٨١، ل٢١):

مە پێلاڤ و شەل و چاکیت و دەرسوك
هـــەمی نـــو بـــون بومـــەڤ لاوەکـــێ کـــوك
وە هیمەت کر لباسێ کەڤن نوی کر
دڤێـت مـە ژوە کچـەك جـان بیـت و خوشـکوك..

(باغێ کوردا، ٤/١٩٩)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

وەکی مە بەری نهۆ گۆتی نەمانا هەر سێ ژنێن وی، نالبەند ژ دەرەدسەری و دەستەنگی یا خۆ هەم ژ لایێ سەرەگۆە کرنێ ڤە و هەم ژی لایێ هەست ب پێتڤی یا بهێزا جنسی وەل نالبەندی کری یە ژ تەنگاڤی یا خۆ، داخوازا خۆ بگەهینیتە هەڤالێن خۆ، کو هوین ب حالێ من بزانن، کو داخوازا من کچەکا جحێل و چاڤ غەزال و جوانە:

مەقصەدا هەی من ددلدا بەیان کەم بۆ هەوە

طالبێ کچکەك جحێل و چاڤ غەزال و جانم ئەز..

(باغێ کوردا، ٣/٢١٠)

ژبەر بێ ژنی و بێ خودانیا وی کەس خۆ لێ ناکەتە خودان، هەمی خەلکێ زەمانی ب بێ وژدانی ددانیت، چاوان ئەو بۆ وی ژنەکێ پەیدا ناکەن، کو کچەك بیت یا جوان و نە بێژن و پیر و کال بیت:

وەکی ویجدان هەبا خەلکێ زەمانی   چەوا دا ژ ژنا بێ بەهر بین و روت

مخابن نینە کچکەك جان نەدەن من   نە ئێکا بێژن و پیر بیت و کالوت..

(باغێ کوردا، ٤/٢٧٠)

دەمێ (شیخ غەیاسەددینێ نەقشەبەندی) ژ دوری یا نالبەندی خەریب دبیت، کاغەزەکێ بۆ دهنێریت و هۆزانەکێ ژی، گلی و گازندا ژ نالبەندی دکەت کا رویسێ چل وی کری یە ئەو نەهێت بامەرنێ نک وان ب سەرەدان؟

ئەی موخلصا ئەحمەد ئەمین

رویسێ تو کریە هار و دین

چاڤێ لتە تاری کرین

ضایع کری عومرێ شرین..

(باغێ کوردا، ٤/٣٠٦)

بەلێ نالبەند بەرسڤا وی ددەت و دبێژیتێ هەکەر راستە تۆ هندە حەز ژ من دکەی پا بۆچی تۆ بۆ من ل ژنکەکێ نانێری یا کو خودان نەسەب و ژ بنەمالەکا هەی بیت؟

هویە جەوابا شێخ غیاث

دائیم دبێژم الغیاث

مەظلوم ئەزم (أین الغیاث)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

(مِــــن أمـــــر رب العـــــالمين)

مـــادەم غيـــاث الـــدينى تـــو

يـــا بۆچـــی بـــو مـــن نـــينى تـــو؟

كـــو ژنكـــەكا بـــاش بـــينى تـــو

عالی نەسەب یا سەر هەلین..

(باغێ كوردا، ٣٠٩/٤)

رەنگە ئەڤ دان و ستاندنێن دناڤبەرا هۆزانڤان و هەڤالێن واندا، نەخاسم داخوازا ژنێ، نە بەس نالبەند تنێ ژ دەردێ بێ ژنی یێ نالی یە، بەلكو گەلەك هۆزانڤان دی ژی وەكو وی ژ وی دەردی نالی نە، هەردەم داخوازا وان ژنەكا خودان كومەكا سالۆخەتان بیت، هەر وەكو هۆزانڤانەكێ عەرەب ژی، ئەڤ چەندا هە بەرچاڤ دبیت. كو مە ل سالا (١٩٨٩) بابەتەك د(پاشكویا عێراق)دا بەلاڤكربوو لبن ناڤێ (نالبەند و هۆزانڤانەكێ عەرەب داخازا ژنێ د هۆزانا خودا دكەن). هۆزانڤانەكێ عەرەب (یێ كو ناڤێ وی نەدیار)، د پەرتووكا (فجر القصة المصرية)دا كاغەزەكێ بۆ هەڤالەكێ خۆ دهنێریت و داخواز ژنێ ژێ دكەت، لێ تنێ جیاوازی دناڤبەرا واندا هۆزانڤانێ عەرەب كاغەزێ بۆ دهنێریت و داخوازا ژنێ ژێ دكەت و كو هندەك ساخلەتێن تایبەت ل دەڤ هەبن، لێ ئەو بەرسڤا هۆزانڤانی ددەت، بەلێ (شێخ غیاسەددین) كاغەزێ بۆ نالبەندی دهنێریت، نالبەند ژ نوی بەرسڤا وی ددەت و داخوازا ژنەكێ یا خودان ساخلەتێن تایبەت ژێ دكەت.(شێلازی، ١٩٨٩).

ئەڤە دەقێ وێ كاخەزێ یە ب زمانێ عەرەبی و ب هۆزان هاتی یە ڤەهاندن:

[بعـــث أمـــرؤ لأبـــي عزيـــزة مـــرة

برسالة يُبكي ويضحك ما بها

فيهـــا يقـــول أريـــد منـــك صـــبية

حسناء معروف لديكم أصلها

وأديبــــــة ولطيفــــــة وعفيفــــــة

وحليمـــة ورزينـــة في عقلـــها

قـــد أحـــرزت في العلـــم غيـــر شـــهادة

وعلى النساطرا تفوق بفضلها

وتكون ايضاً ذات مالٍ وافر

تعطيه من بعد الزواج لبعـلـهـا

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكولینێن كوردی

وأريــد منهــا أن تكــون مطيعــة

أمـري فتتـبعني وتهجـر أهلـها

فما كان من أبي عزيزة الا أن أجاب هذا الخاطب العجيب:

وايف كتابــك ســيدي فقرأتــه

وعرفت هاتيك المطالب كلها

لـو كـنـت أقـدر أن أرى مـن تشـتهي

طلقــتُ أمَ عَزيــزه وأخــذتها]..

(حقى، ص ص٨٠٧)

نالبەند ژی هەر هەمان شێوازێ هۆزانێ دارێژتییە و داخوازا ژنەکێ دکەت کو هندەك سالۆخەتێن تایبەت تێدا هەبن:

مــــن دڤـــێتن ژنــــەکا تــــازەئو بــــاش

یـاخودان حوسـن و جـەمال بیـت و بـەلاش

کەس نەخازیت ژ مە قەت نەخت و چەکا

نـە مـە حالـە نـە مـە مالـە نـە مـەعاش

نـــێ بـــەلێ شـــاعرێ کـــوردا ئـــەزم

داوەتــا مــن لــێ بهــێن دانــێ شــەباش..

(باغێ کوردا، ١٩٦/٤)

هندەك سالۆخەتێن ل دەڤ وێ ژنێ هەبن یا نالبەند دخوازیت ببیتە هەڤژینا وی:

هەلبەت داخوازکرنا وان بۆ ژنێ کو یا خودان هندەك پەسن و سالۆخەتێن تایبەت لێ هەبن وەکو جوانی و زەنگینی و کچینی و ژبنەمالی و..هتد، رەنگە ڤان شاعران ئەڤ سەخلەتە ژ گۆتنا پێغەمبەری وەرگرت بن، دەمێ دبێژیت: [عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رض) عَنْ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا...) رواه البخارى (٤٨٠٢) ومسلم(١٤٦٦)]. ئانكو ژن دهێتە مارەکرن ژ بەر چوار تشتا: ژ بەر: (مالێ وێ، ژبنەمالی یا وێ، جوانی یا وێ و دینێ وێ).

کو نالبەندی ئەڤ سالۆخەتێن هە د ڤێ پارچە هۆزانێ ل دویڤ ئێك ئینانینە:

کچکەك مە دڤێت یا بسەر و چچ خوشـــکوك و بچـــویـك و زیـــرەك کـــچ
یا بمال و جەمال و خال و ئێقبال یـــا بدەســـت و تـــل و نـــە یـــا شـــرِ و لْـــچ
ئـەما ژنـەکا وەسـا سـەخی بیت کو چاڤ ڤەکری نە خورت و دەست مچ..

(باغێ کوردا، ٥/٨١)

نالبەند ل کچەکێ دگەرِیێت یا جان و جحێل و وەکو گولا ناك بیت، نە رەنگێ وێ گەش و ڤەکری بیت و نە ستیر و رِەق و کریێت بیت، یا ب سەر و چاڤ و کەزی بیت، د تەرِ و تۆلْیا خۆدا وەك وێ نەبن دناڤ ئێزدییان ژی دا:

یـا جـان و جحیـل و گــول و نــازك لنــاڤ ئێزدیــا نــەبن وەصــا قیــز
خوش رەنگ و روی گەش و شل و مل نەســتور و رەق و کریـّــت و زك هیــز
شـــوبهی گولـــەکا لبـــەر بـــەرۆژ دارەك بخـــەمل لئـــەردەکێ کیـــز
یـا بـدیم و روی و سـەر و کـەزی بیت وەك طە یر و کەوا لمەشیێ بکەت قیز..

(باغێ کوردا، ٤/١٩٥)

نالبەند دەمێ دبیتە مێهڤانێ (شیخ سەعید و شێخ عەلی)، پشتی زاد خوارن و بێهنڤەدانێ، داخوازێ ژوان دکەت ژنەکێ بۆ بخوازن کچ بیت و روییێن وێ وەکو گولێن گەشبن و چاڤ رەش و سینگ وەکە سێڤان بیت:

مـن ژ سـفرا کـەرەمێ خـوار بچـەك
لائیقە بو مە هەبیت نوکە کچەك
رو گول و چاڤ رەش و سێڤ چچەك
چونکە رەحما وە دگەل من کەرەمە..

(باغێ کوردا، ٤/٥٠٥)

پاشی نالبەند هەوارا خۆ دگەهینیتە (مەعاز)ی داخوازا کچەکێ ژی دکەت:

ســەلاما مــن ئــەڤا هــات بــو مــەعازی بــرا کچــکەکێ بــو مــن بخــازی
کو یا جان بیت و بە خەمل و پر نیشان بیت جو نەختێ ژ من نەخازی یان جهازێ
ئەگـــەر بـــو مـــن بکـــەت شـــولا مگـــوتی خودێ و پێغەمبەرێ ویژی ژ تە رازی..

(باغێ کوردا، ٥/١٨٠)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

وەکی خۆیادبیت هەردەم نالبەند داخوازا کچان دکەت نەك بێژنان. دیارە ڤێ چەندێ ژی ل دویڤ فەرموودا پێغەمبەری لێ دنێریت، (...فإذا النبي (ص) فقال ما يعجلك قلت كنت حديث عهد بعرس قال أبكراً أم ثيباً قلتُ ثيباً قالَ فَهلا جارية تلاعِبُها وَتُلاعِبُك...)(صحيح البخاري/٤٧٩١). کو نالبەند ڤێ فەرموودەیا پێغەمبەری(س) ب هۆزان ددەتە دیارکرن:

بـده مـن ژنکـەکا بـاش و بدیانـەت

تەبیعەت نازکم ئێکا کەڤن نە

فـــأنَ الثَيبـــات لَـــنْ نحـــب

علـى الأزواج في الحاجـات خـنَّ

چـو حیلـە لـدور کـچا نینن هـەڤالین

وفي الشــرع نكــاح البُكــر سـنةً

لەطیفن کچ نەظیفن کچ ظەریفن

وعـرض الـزوج في الـزلات صـنَّ

لـەوا مـن کـچ دڤـێن بـو مـرم ئـەز

ضـجيج الثيــب بالــداءِ جنــةً

نهــو بــەحرا دورا ئەحمــەد تـنێ یــە

یـەقین سـل بـو وەکـی هـەر مـائو ژن نـە..

(باغێ کوردا، ٤/٢١٩)

دەمێ ل دیرۆکێ دنێرین دیارە هەبوونا پەردا کچینی یێ نە تنێ وەك دیاردەکێ ل نك موسلمانان هەبوویە. بەلکو دناڤ شارستانی یەتا وەلاتێ (دناڤبەرا هەردوو رووبارناندا) ژی ئەڤ دیاردا هە وەك ئێك ژ سالۆخەتێن ژنێ دهێتە هژمارتن، کو دڤێت کچ بیت، وەکی هاتی یە: "ل دەمێ زەلامێ بابلی رازی دبوو ل سەر ژنەکێ دڤیا هێشتا کچ بایە batultu کو ئەڤە وێ چەندێ دگەهینیت هێشتا شوی نەکری یە یان یا بێ گۆنەهە ژ کارێن سێکسی. و د تێکستێن فەرهەنگۆکان دا پەیڤا tušiš هاتی یە ئانکو پەردا کچینی یێ"(الأسود، ٢٠١٢، ص٢٧٨).

هەر دیسان ل نك رۆژئاڤایی ژی وەکە ئێك ژ سەخلەتێن کچێ ددەنە خۆیاکرن، وەکو (أوستاس چاسر) د پەرتووکا خودا (الحب وأثره في العلاقات الجنسية الموفقة)دا دبێژیت: (بنەکوکا گەلەك پویتەدانا زەلامی ب پەردا کچینی یێ ل نك بویکێ هەبیت، ژبەر: ئێك/ ئەو گرەنتییا پاقژی یا وێ یە بەری هینگێ، ئەو هەست ب خۆشیێ دکەت دەمێ هەست دکەت ئەو

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

ئێکەم کەسە دچیتە نک وێ. و ئەگەرێ دی/ یێ دەروونی یە، ئەو رەنگڤەدانا خرۆسکا حەزژێکرنا دەست سەر زالبوونێ یە ل نک مرۆڤی، و هەست ب هێزەکا بلند لسەر ژنێ و دیارکرنا وێ هێزێ ب کریار.(د.س. ص٤٤).

هەر ئەڤ ئەگەرەنە وەل نالبەندی کرین کو هەردەم دخوازا وی کچ بیت نەك بێژن، چونکی دلێ وی بێژنان ناحەبینیت:

گوهێ خو بدەن چ گۆت من، ڤی دلێ کول

کـو گوهـدانا مـەلا هـەر یـا مەلیحـە

قُـم أخطـب زوجـة حسـناء جـداً

لنـا بـالله حتـى نسـتريحَ

مـە گـوتێ بێژنـەك یـا هـەی چـەوانە؟

ئـەوی گـۆت هشـبە ئـەو گـۆتن قەبیحـە

مـە گـۆت ئێکـا بجـەمال و نـازك و کـچ

ئـەوی گـۆت مـن ئەڤـە قـەولێ صـەحیحە..

(باغێ کوردا، ٤/٢١٤)

بەلێ نالبەند ژ رژدی یا خۆ ناهێتە خوارێ کو دڤێت ئەوا بو دخوازن کچ بیت و یا چوار کەزی بیت و وەکی وی گۆزکێ ئاڤێ بیت یێ کەسێ هێشتا ئاڤ ژێ نەڤەخواری:

من ئڤرۆ دڤێت کچکەك چار کـەزی

گوزکەکێ کەسێ نەڤەخاری ئو تەزی

دا لهناڤـا بگریـت گوشـت و بـەزی

شاعر و عەبد و فەقیرێ هەوەمە..

(باغێ کوردا، ٤/٥٠٥)

نالبەند داخوازا ژنەکێ دکەت لێ سالۆخەتێن کچێن میران ل دەڤ هەبن و یا تۆل و تەل شرین و رەنگ ئەسمەر بیت, و یا چاڤ بەلەك و کەزی زەر و جان بیت:

ژنكەك مە دڤێت صیفەت کچا میر	لـێ نـەخت هەنـە سـەد دەنـانیر
یـاتول و تـەر و شـرین و ئەسمـەر	لائیقـی مـە بیـت و ئـەز بـو هـەڤیر
یا چاڤ بەلەك و کەزی زەر و جان	هیڤی مە هەنە نە کەچو تەقصیر..

(باغێ کوردا، ٥/٨٣)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

نالبەند د هۆزانەكێ دا كو تێكەلە ب زمانێ كوردی و عەرەبی ئەو كچا ئەو دخوازیت بۆ پەیداكەن دڤێت ژ سالۆخەتێن وێ وەكو دورەكێ بیت و یێن وەك وێ ل چ عەردان نەبن:

كچەك حورییت گرو ڤرییت صیفەت دور عـــــدیم المثـــــل فی كـــــل الــــــبلاد..

(باغێ كوردا، ٢٣١/٤)

د دێرەكا دی دا نالبەند دخوازیت ژ سالۆخەتێن جوانیا كچا بۆ دخوازن یا كو روییێن وێ تژی نیشان و خال بن:

سۆرگۆلا باغێ چیانم شاعرێ كوردا هەما

من كچەك جان لائیقە یا روو تژی نیشان و خالێ..

(باغێ كوردا، ٢٠٤/٤)

نالبەند د هۆزانا (ئەی گەلی یار و برا گوە بدەنێ) كو هەمی لسەر داخوازی یا ژنانە و ئەو سەخلەتێن ل نك هەین، د پارچەكێ دا ددەتە خۆیاكرن، كو ئەو بۆ وی ئاڤا حەیاتایە بەلكو شەكر و قەند و نەباتە. هەتا وەكو (شێخێ سەنعانی) یێ پشتی (پێنجی) حەج و عومرە كرین، كچا فەلە دبینیت دەستا ژ سۆفیاتیێ و حەج و عومران بەرددەت ژ بۆ كچا فەلە، نالبەند ژی وێ دبینیت ئەو بۆ وی حەج و عومرە و عەرەفات و رۆژی و نڤێژ و قیبلەو لەیلەتولقەدر و بەهەشتا وی یە:

كـەهنیا ئاڤا حـەیاتا مـە تـوی	شـەكەر و قەنـدو نـەباتا مـە تـوی
حەج و عومرە و عەرەفاتا مە توی	مەذهەب و صەوم و صلاتا مە توی
مەعـدەنا پـر بـەرەكاتا مـە تـوی	قیبلـەیا جوملـە جیهانا مـە تـوی
لەیلـە تولقـەدر و بـەراتا مـە تـوی	غیرەت و سەوق و خەباتا مە توی
وەك بقەهری سەكەراتا مە توی	جەنـەت و خێـر و نـەجاتا مـە تـوی

قەت وەكی تە نەبرسكی فەنەرەك..

(باغێ كوردا، ٤٩/٤)

❖ئامینا كچا مەرعانێ دەشتانی:

و ل دویماهیا ڤی تەوەری دبێژین نالبەند ئەڤینداری كچەكێ بوویە ب ناڤێ (ئامینا)، ل وی دەمێ چووینە باكۆرێ كوردستانێ ئەڤ كچە ل گۆندێ دەشتانێ دیتی یە، بوویە ئەڤینداری وێ، هەر وەكو (مایی) ڤەدگوهێزیت: ((وەختێ ئەو لگەل سەیدایێ خوە لگوندا دگەڕها بو

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

بەلاڤکرنا طەریقا نەقشەبەندی و راکرنا مرید و سوفیا دلێ وی دکچکەکێ ئالیا و بڤیانا ویڤە رست ئو گەلەك حەژێ کر لگوندێ (دەشتانێ) ناڤێ وێ (ئامینا) کچا مەرعانێ دەشتنانی بوو.. وەدیارە ئەڤ ئەڤینە بو ئەگەرا پەقین و زانا شعری لنک نالبەندی ئو وی گەلەك شعرێت شوخ و پێش کەتی ییێت ب وێ کچێ گوتین. و نالبەندی گەلەك پێکول یا کری کو ڤێ کچێ بخوە بخازیت چنکی ڤیانا وی ئەو گەلەك ئالۆز کربوو، بەلێ لشعرا وی وەسا روی ددەت کو یێ لێ هەلنگڤتی و ئاستەنگ ییێت کەتین رێکا وی))(مایی, ١٩٩٨، ١٣/١).

نالبەند د وێ هۆزانا ل دویڤ پیتێن ئەبجەدی هۆزان ب ژنان ڤەهاندی و پەسنا سالۆخەتێن وان دکەت، د ئێکەم مالکا ویدا ب ناڤێ (ئامینا) ڤەهاندیە و ئەڤینا خۆ بو بەژن و بالا وێ یا شوخ و شەنگ دەربڕیت و هەر رۆژەکا ئەو وێ نەبینیت وێ رۆژێ یێ نەساخە:

ئـای ئامینا مـن ئـەز ئیرو ئـەمینم

مـوحبێ بـەژن و بـالا تـەی شـرینم

چ رۆژا ئـــەز جـــەمالا تـــە نـــەبینم

یەڤین ئەز دێ کەڤم بەر ئێش و تائێ..

(باغێ کوردا، ٤/١٦٢)

دیارە هەر د هۆزانەکا یا ب زمانێ عەرەبی هەر بەحسێ ئەڤینداراا خۆ ئامینایێ دکەت لێ بێی ناڤێ وێ بینیت، و وەسا پەسنا سالۆخەتێن وێ دکەت کو جوانی یا وێ ژ رۆناهی یا رۆژێ ژی زێدەترە بەلکو یێن وەك وێ هەر نینن، لەوما دوعا ژ خودێ دخوازیت کو بگەهیتە وێ:

لنـا محبوبـة فلـها ثنـائي	تفوق الشمس حقاً في الضياء
لها لامثل في هذا الزمان	هـي البـدر المـنير في السـماء
فكـل نـاظر يومـاً اليهـا	ليلطـف وصـلها حـين الـدعاء
اذا ما علّ جسمي بالغموم	سـواها لـيس في الـدنيا دوائـي
ولا حـور تشـابهها بحسـن	ذوات الحسن كلها في الحياءِ..

(باغێ کوردا، ٥/٣٤٠)

ئامینا هەردەم بوویە وێنەکێ ئاشۆپی دهزرا نالبەندی دا هندی بزاڤێ دکەت نەشێت ڤی وێنێ هە ژ بەر چاڤێن خۆ لادەت, بەلکو د دەریا ئەڤینا وێ دا خەندقی یە, پشتی بێ هیڤی دبیت کو داییابێن وێ نادەنێ, پەسنا جوانی یا وێ دکەت کو ئەنیا وێ وەکە خۆدیکەکێ یە د جوانی و تەسینی یا خۆدا, و شرینی یا جوانی یا وێ ئاگر ب دل و هناڤێن نالبەندی دا هلکری یە, چونکە

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

ل نك وى جوانى يا وێ هەمى سنۆر بەزاندى نە. لەوما نەچار دبيت دويماهيك چارەسەرى كو وێ ب ڕەڤينيت:

عەزيزێ دلبەرێ جانێ، ئەنى تەشبيهى قوديكێ

شەرابا قەلب و مێلاكا، شرينێ نازكێ بويكێ

تە ئەز صوتم، نزانم دێ چ بێژم كا چ رەنگى تۆ

جەمالا تە ژ حەدى زێدەيە، ئەى زينەتا سويكێ

هلۆ دا تە ب رەڤينم، نەبێژە شولەكا شەرمە

ئەژى وەك ئەحمەدێ صوفى، تۆ ژى شبهى حەلاليكێ..

(باغێ كوردا، ١٧٩/٤)

❖فاتيما:

ئێكە دى ژ وان كچێن كەڤتينە ددلێ نالبەندى دا و كەڤتى يە داڤێن ئەڤينا وێ ب ناڤێ (فاتما)يە، ديسان نالبەند د هۆزانەكا خۆ يا ب زمانێ عەرەبى ڤەهاندى ب ناڤێ (الهي أنت للعطشان ساقي)، كو ئەڤ هۆزانە ب ئەڤينى يا (فاتما)يێ ڤەهاندى يە، تێدا هيڤى و لاڤا ژ خودێ دخوازيت كو ڤيانا وى بكەت ددلێ فاتمايێ دا و بابێ وێ رازى ببيت كو بدەت نالبەندى:

أريد منك (فاطمة) تراها فأوصلها الى باب أشتياقى..

(باغێ كوردا، ٢٨٩/٥)

لێ وەكى ديار ل دوو سێ جها بەحسێ ئەڤينا خۆ دگەل فاتيمايێ دكەت. بەلێ هيچ ئاماژێ ب پەسن و سالۆخەتێن وێ ناكەت. لەوما تنێ بۆ خۆياكرن كو ژ بلى (ئامينا دەشتانى) نالبەندى ئەڤينى دگەل (فاتيما)يێ ژى هەبوويە.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكۆلينێن كوردى

باسێ سێ یێ

ڕەنگڤەدانا پەسنا هەڤژینێن خۆ

وەكی ژ ژیاننداما نالبەندی خۆیا ژ لایێ خێزانی یێ ڤەنالبەندی سێ ژن ئینانینە, لێ هەرسێ نەمانینە كو ئێك بەردایە و دوو ژی مرینە, وەكی (ئامێدی) ژی دبێژیت: (ئەگەر چی سێ ژن ئینابوون، مریەم، فەهیما ئو صافیا، بەلێ وەسا دیارە، گەلەك دگەل نەدمان، هندی یا ژ ڕێڤە بوو بەردا... ژنا سێ ژی (صافیا رویسی) پاشی كچ بوی مر، فەهیما نێزیكی دەهـ سالا دگەل ژی یە پاشی ئەو ب ڕێشتڤە ب دو كورو كچەكاڤە مرن)(١٩٨٠، ل٥٥٥).

سێ كەسا كچ دانە ئەحمەد بیەقین   ئڤرۆكە هەر سێ ل بەهەشتێ حازرن..

(باغێ كوردا، ٥٠٤/٤)

١. مریەما كچا صادقێ بێدۆهی:

دیارە ئێكەم ژن نالبەندی ئینای (مریەما)بوو, لێ گەلەك دگەلێك دا نەماینە, هاتی یە بەردان, كو ئەگەرێ بەردانا وێ نە یا ڕۆهن و ئاشكەرایە, لێ (مایی) ل دوور بەردانا وێ دبێژیت: (...ئەوی بو خوە (مریم) كچا پیرموویسێ عەمەرێ صادقێ بێدوهی خازت و بو خوە ئینا، بەلێ ژن و مێرینی یا وان دەوام نەكر ئو ئەو ژن پشتی هەیامەكێ بەردا، نالبەندی ئەڤ بەحسە نەدیاركرە دژینەنیگارا خودا بەلێ ئەڤ شعرا ب مالا صادقی و خەسوی و خەزویر و بویك و زاڤاییێت وان گۆتی، دیار دكەت كو نالبەند ئێك بو ژ زاڤاییێت وێ مالێ ئو هەر وەكی مە ژ تێكەل و نیاسێت وێ ژی گوهلێ بوی كو ئەو ژن ئینا و بەردا)(١٩٩٨، ١٥/١). هەر ل دوور بەردانا مریەمایێ (بەرواری) دبێژیت: (...بەلێ ل دویڤ پێزانینێت گەهشتین من ژ لایێ كچا موخلصی ئەسمایێ ڤە، ئەگەرێ بەردانا مریەمێ دكەنە بێ تبەعەتی و ئەزمان ڕەشی یا وێ...)(٢٠١٣، ل٧٨).

كەسێ پر كچ هەبن ئەو بو سەبەب بو نەفعەكێ كامل

بو دینی شبهی مالا صادقی لبێدوهـ خودان نیشان..

(باغێ كوردا، ١/ ١٥-١٦)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكولینێن كوردی

٢. سەید فەهیما ئۆسمانێ خشخاشی[٤]:

ل دوور ژئێنانا دوویێ ب ناڤێ (سەید فەهیما)یێ نالبەند بخۆ د ژیانناما خودا دبێژیت: (پشتی سالەکێ ئەز ڤەگەرهام ڤە جهێ خۆ ل عێراقێ ل ناڤ عەشیرەتا گولیا بومە مەلا ل گوندێ رویسێ. پاشی ل ویرێ من ژنەك بخوە خواست ناڤێ وێ (سەید فەهیما) بو كچا سەید ئوسمانێ خشخاشی. ئەز بومە خودان مال و ژن خودێ پێنج بچویک ژ وێ دانە من ئو نێزیکی (١٠) سالا ئەز مامە ل ویرێ پاشی ژنکا من مر)(مایی، ١٩٩٨، ١٢/١).

(نالبەند هندی بێژی یێ پێڤەگرێدایی بوویە و گەلەك ژ سەخبێری یا وێ یێ رازی بوویە، هەروەسا سەبارەت چەلەنگی و گوهداری یا وێ پەیڤی یە. د چەندین هەلبەستادا بەحسێ وێ کری یە و ژ سەر خاترا وێ گەلەك جارا چوویە بەحسێ زنجیرا سەیدا هەمیا کری یە و مەدحێت وان کرینە و خو بو کری یە تولەکەر)(بادی، ١٩٩٩، ل٢٧).

وەدیارە کارتێکرنەکا مەزن سەید فەهیمایێ لسەر ژیانا نالبەندی هەبوویە، لەوما گەلەك هۆزان پێ ڤەهاندینە سەرەرایی د گەلەك دێرێن هۆزانا ژی هەر پەسنێن وێ کرینە، ژ وان هۆزانێن پێ ڤەهاندین:

أ - ئەی فەهیما سەیدا من دل کولێ پر خونی هات، (٣/ ٤٠٩).
ب - من ژ مەجبوری تەزموج یا کری، (٣/٤٧١).
ج - عەرز و حالا خو ژ بۆ کێ بخوینم، (٣/٥٠٤).
د - عەزیزا من دەلالا من فەهیمە، (٤/٩٣).
ە - کەیف و سوورا من دەوام، (٤/١٨٦).
و - هەبوو من حوریەك سەید فەهیمە، (٤/٣٢٩).

دەمێ نالبەند سەید فەهیمایێ دئینیت و دبینیت خودانا وان رەوشتێن هەژی پەسنانە، لەوما هەر ئێکسەر دەست ب پەسنێن وێ دکەت:

مـن ژنـەك ئینـا عـەفیف بـوو
سـەیدەك جـان و خـەفیف بـوو
ئـەو ژ ئەصلێ خو شـەریف بـوو
وێ شــەئن هــەر مەدحەیــە..

(باغێ کوردا، ٣/٤٦٢)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەكۆلینێن كوردی

نالبەند دبینیت هەر تشتێ بۆ سەید فەهیمایێ بکەت یا ژ هەژی یە، چونکە ل نک وی ئەو وەکو سەلوا سهی (سەلوا جزیری) کا چاوان جزیری پەسن و سالۆخەتێن وێ کرینە د جوانی و نازکی یا خودا. ئەڤە ژی وەسا نازکە و دێ خۆ قوربانی بەژنا وێ کەت:

قوربـــانی بـــەژنا وێ بـــبم

چەندا ب ویقار و هەیبەتە

بو من شوی وێ نیعمەتە

وێ گول عوزار و رو مەهێ..

(باغێ کوردا، ٤/١٨٧)

سەید فەهیما ل نک نالبەندی وەکو حورییەکێ یە، یان ئەو وەکی دوررەکێ یە دناڤ دەستێ ویدا، بەلکو ئەو خاتوینە:

هـەبوو مـن حوریـەك سـەید فەهیمـە — تـو دابێـژی کـو ئـەو دورا قەدیمـە

چو سەید هندە مەستوور و موبارەك — نـەبوون و وێ بـتنێ زانـی کـو کیمـە

بە ئەصلێ خوی موبارەك ئەز نیاسیم — کو بو من ئەو بۆ خاتوون و غەنیمە..

(باغێ کوردا/ ٤/٣٢٨)

بەلکو نالبەند سەرەرایی وان هەمی پەسن و سالۆخەتێن حوری یان ل دەمێ پشتی مرنێ و ل حەشر و نەشرا ژی ئەو دخوازیت حوری یا وی یا سەر دونیایێ هەر بۆ وی بیت کو (سەید فەهیما)یە، ئەو وێ ب سەر حورییێن بەهەشتێ دئێخیت و بەلکو هەر حوری یان چ سەنگ بەرامبەر وێ نینن:

پشتی هینگێ قەصدەکا هەی ئەو فەرە عەرضی بکەم

وەقتێ راکـەی حەشـر و نەشرا مـن (فـەهیما) حـور دڤێت

حورییا ئـەز دێ کـو لـێ کـەم غـەیری جـنس بـۆ چـنە

وان بـدەی ئـەوژی بـلا ئـەما مـە ئـەو خۆشـتر دڤێـت..

(باغێ کوردا، ١/١٠٠)

نە تنێ لنک نالبەندی ئەڤیندارێن دونیایێ ژ حورییێن بەحەشتێ بیهاترن، بەلکو (خانی) ژی (زین)ێ کری یە ئەو خاتوینا دووصەد حوری خدامینی یا وێ دکەن. و ئەو کری یە ئەو حوری یاکو مەمێ ژێرا مایی حەییری و گرفتار:

زینا کو دوو صەد پەری پەرەستار[٥]

حورا کو مەم ژ بۆ گرفتار..

(هەژار، ١٩٨٩، ل١٣٠)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

مرنا سەید فەهیمایێ ئەوا ل نک نالبەندی مینا دوڕڕەکێ بوو ژ وان دوڕڕێن ژ نیڤا دەریا دئیننە دەر. رۆژ لبەر چاڤێن نالبەندی کرینە تاریاتی، ئێدی هەکەر خۆشی ژی بۆ هاتن هەست ب وان خۆشی یا ناکەت بێ یی وێ:

سەیدا عالی شەرەف دورا سەدەف ئەو چوو تەلەف

من نەمان قەت ناز و گەڤ لەو رۆژ و شەڤ حەبسا مەنە

پشـتی وێ رۆژا رۆهـن دنیـا لمـن تـاری بـو ڤـە

نـێ وەکـی مـن سـەد هـزار خۆشی هـەبن بـێ فایدەیـە..

(باغێ کوردا، ٣/٤٦٨)

نالبەند دخوازیت کەس لوما لێ نەکەت چونکە ئەو سالۆخەت و پەسنێن ل نک سەید فەهیمایێ هەین ل نک حوری یان ژی نینن و نەژی زولەیخا ژنا عەزیزێ مسرێ و نە بەلقیسا پاشا بازێرێ سبأ و نە سەلوا جزیری ژی ب جوانیێ وێ بووینە:

نـێ هنـاڤ سـوتن و روح هاتـە دەرى　　کەس چو ئینکارێ نەکەن ڤی خەبەرى

نە وەکی جانا مە بون حور و پەری　　نـە شـرین و نـە چـو بـەلقیس و زەرى

نە زولەیخا ئو نە زین[٥] یا جزەری　　گـەردەنێ رەنگـێ ژ شیشـێ فەنـەرى..

(باغێ کوردا، ٣/٥٠٥)

پشتی بوورینا دەمەکی لسەر مرنا وێ نالبەند ژ دێم و نیشانێن وێ خەریببوویە هەمی هیڤیێن وی ئەون ئەو جارەکا دی وێ ببینیت ژ بەر وان نیشان و دێم و گەردەنا:

وەی خوزی من جارەکا ئەو جەواهر دیتبا

کا چەوانن ئەو خەت و نیشان و دێم و گەردەن..

(باغێ کوردا، ٣/٤٦٨)

لەوما هەمی خوزی و هیڤیێن وی ژ خەلکێ خشخاشا ئەون کو ئێکا دی بدەنە نالبەندی دا بهێتە جهێ سەید فەهیمایێ:

وەی خوزی ژ هیمەتا ئەهلێ شاشا　　دوڕەکا دی مە هەبا ژ خشخاشا

وەك فـەهیما مـە گـولا نەقاشـا　　هیڤـی یـا مـن ژوەلـی و پاشـا

خەلەفەك بێتە جهێ وێ سەلەڤ..

(باغێ کوردا، ٣/٥٠٨)

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

٣. صافيا رويسى:

نالبەند بخۆ پشتی مرنا سەید فەهیمایێ ئینانا ژنا سی یێ کو (صافیا)یە دبێژیت: (من ژنەکا دی ژ وی گوندی بخو خواست و مەهرکر ناڤێ وێ (صافیا) بوو. پاشی هەیامەکی ئەوژی مر چوو بەر رەحما خودێ و کچەك لدویڤ خوە هێلا)(مایی، ١٩٩٨. ١٢/١). (صافیا هەڤژینا نالبەندی یا دوویێ [بەلکو یا سێ یێ] دیسان چ هەلبەستێن وەسا پێ نە ڤەهاندینە کو ناڤێ وێ بینیت، چونکی هەروەك ئاشکرا چ کارتێکرن و گهورین ل ژیانا نالبەندی نەکری یە و هەر وەك نالبەند بخو دهەلبەستەکێ دا ئاشکرا دکەت کو ژ مەجبوری ئەو ژن ئینایە...).(بادی، ١٩٩٩، ٢٨):

من ژ مەجبوری تەزەوج یا کری

عالەما لمن تەنگە خاتونا مری..

(باغێ کوردا، ٣/٤٧١)

هەر دیسان نالبەند ب ئاشکەرایی ڤیانا دلێ خۆ ئاشکەراکری یە بەرامبەر ژنا سێ یێ کو (صافیا)یە. ب رۆهنی دبێژیتێ ڤیانا من بەرامبەر تە بەروەڤ کێمی یێ یە. لێ خودێ بۆ من حەزکری یە کو دگەل تەدا بکەم هەڤبەندی یێ. (لدور ئینانا ڤێ صافیایێ د هەلبەستەکێ دا هاتیە (صەفیە) ئەڤا کو سەرێ هەر چار مالکیەکێ ب تیپەکا ئەبجەدی دەست پێ دکەت و خویا دکەتکو ئەڤینیا وی هەر بەرەڤ نزمی یە و خودێ وەسان حەزکری یە کو دگەلێک بگەهنە ئێک)(بادی. ١٩٩٩، ل٢٨).

(صەفیە) سەد وەکی من عەبدو کولە

ڤیانا وا ژ تە هەی یا بەر نزولە

خودێ بو من ڤیا ئەڤ ئەمر و شولە

دگەل تە ئەز بکەم وەصل و لیقائێ..

(باغێ کوردا، ٤/١٦٤)

بەلکو نالبەند پشتی مرنا (سەید فەهیما)یێ و ئینانا (صافیا)یێ هەر وەکو وان کەسانە بێن هەرێن نەساخ یان کەلەخەکێ بێ گیانە، لنک وی ئەگەر ئەو سەد ژنێن دی بینیت هەمی ژی لسەر رەنگێ حوری یان بن، ئەو تنێ رۆژەکا دگەل سەید فەهیمایێ نادەت ب وان هەمیان، بەلکو ئینانا وی ب صافیایێ لنک وی وەکە موهرکەکا دوو فلسا نەئینیت هاتی یە جهێ دورڕەکا ب بها:

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بۆ ڤەکولینێن کوردی

سەد ژن و حوری پەری وەك من هەبن ئیرۆ تەمام
رۆژەكــا وێ ئــەز بهــەمیا نــادەم و ئــەو چــونەنە
موهركەك قیمەت دو فلس من هاتبو شوونا دورێ
دا بــزانن كــو نەتیجــە لڤــێ دنــێ ئــەو غوصــەنە
ما مزانی دێ ئەڤێ تیرێ خودێ لجەرگێ مە دەت
یان بێ ئێقبالەك وەكی من هندە تەحلی بو هەنە..
(باغێ كوردا، ٣/٤٦٨ - ٤٦٩)

ئەنجام:

١. ژ بەر مرنا سێ ژنان و مانا وی بێ خودان بێ سەمیان، وەك مرۆڤێ برسی كا چاوا هەردەم نان دهزرا ویدایە، نالبەندی ژی هەردەم هەمی هیڤی و ئومێدێن وی ژن بووینە.

٢. زالبوونا خرۆسكا سێكسی(جنسی) و گرێ جوتبوونێ، وەل نالبەندی كری یە هەر كچەكا یان ژنەكا دیتبایە چەندا كرێتبایە لبەر چاڤێن وی هەمی ساخلەتێن جوانێن ژن و حوری یان ل نك وی ددیێم و بەژن و بالا واندا دیتینە.

٣. مەحروومی یا وی ژ هەمی خۆشیێن ژیانێ وەل نالبەندی كری یە، گەلەك گرنگی ب ڤەهاندنا هۆزانێ ل دوور پەسن سالۆخەتێن ژنێ بكەت.

٤. كرێتی یا وی وەل وی كری یە كو بزاڤێ بكەت ب دەڤێ خۆ خۆ لبەر ژنێ شرین بكەت.

٥. گەلەك گەریان ل ناڤ دەڤەرێن كوردستانێ و دیتنا گەلەك جۆر و رەنگێن ژن و كچان وەل وی كری یە داخباریا وی ب ژنان ڤە زێدەببیت، رێژا هەرە زۆرا پەسنا نالبەندی ل دوور جوانی یا ژنێ یە، كێم پەسنا كرێت یا ژنێ كری یە.

ژێدەر:

١. پەرتووك:

أ. ب زمانێ كوردی:

١. ئامێدی، صادق بهاءالدین (١٩١٨ - ١٩٨٢)، هۆزانڤێت كورد، چ١، چاپخانا كۆری زانیاری كورد، (بەغدا: ١٩٨٠).
٢. بەرواری، ماهر عبدالرحمن صدیق، ئەحمەدێ موخلص، چاپا ئێكێ، چاپخانا پارێزگەها دهۆكێ، (دهۆك: ٢٠١٣).
٣. دێرەشی، سەعید، قەفتەك ژ هوزانێت نالبەندی، چاپا ئێكێ، چاپخانا (دار الحریة للطباعة)، (بەغدا: ١٩٨٢).
٤. فندی، رەشید، هندەك ژ دیتنێن هۆزانڤان ئەحمەدێ نالبەند ل دهۆكێ، چاپا ئێكێ، چاپخانا خانی، (دهۆك: ٢٠١٩).

٥. مايى، طه(١٩٢٤ ـ ٢٠٠٠)، بەرپەرەكێ ڤەشارتى ژ ژينا نالبەندى، چاپا ئێكێ، ژ وەشانێن كوڤارا سەرهلدان، (دهۆك: ١٩٩٤).
٦. مايى، طه، باغێ كوردا، كومكرن و پێداچوون: فندى، رشيد؛ بادى، اسماعيل؛ عبدالله، محمد، بەرگێ ئێكێ، چاپا ئێكێ، چاپخانا خەبات، (دهۆك: ١٩٩٨).
٧. مايى، طه، باغێ كوردا، كومكرن و پێداچوون: فندى، رشيد؛ بادى، اسماعيل؛ عبدالله، محمد، بەرگێ دوويێ، چاپا ئێكێ، چاپخانا خەبات، (دهۆك: ١٩٩٨).
٨. مايى، طه، باغێ كوردا، كومكرن و پێداچوون: فندى، رشيد؛ بادى، اسماعيل؛ عبدالله، محمد، بەرگێ سێ يێ، چاپا ئێكێ، چاپخانا خەبات، (دهۆك: ١٩٩٨).
٩. مايى، طه، باغێ كوردا، كومكرن و پێداچوون: فندى، رشيد؛ بادى، اسماعيل؛ عبدالله، محمد، بەرگێ چوارێ، چاپا ئێكێ، چاپخانا خەبات، (دهۆك: ١٩٩٨).
١٠. مايى، طه، باغێ كوردا، كومكرن و پێداچوون: فندى، رشيد؛ بادى، اسماعيل؛ عبدالله، محمد، بەرگێ پێنجێ، چاپا ئێكێ، چاپخانا خەبات، (دهۆك: ١٩٩٨).
١١. خانى، ئەحمەدى، مەم و زين، ئامادەكرن: هەژار، وەشانێ ئەنيستيتويا كوردى يا پاريس، چاپا ئێكێ، (پاريس: ١٩٨٩).
١٢. يعقوب، خالد حسين، ديوانا ئەحمەدێ نالبەند، پارتا ئێكێ، چاپخانا دهۆكێ، (دهۆك: ١٩٧١).
١٣. يعقوب، خالد حسين، ديوانا ئەحمەدێ نالبەند(موخلص)، چاپا ئێكێ، چاپخانا سومەر، (بەغدا: ١٩٨٩).

ب. ب زمانێ عەرەبى:

١٤. الأسود، حكمت بشير، حضارة بلاد الرافدين (الأسس الدينية والأجتماعي)، ط١، مطبعة هاوار، (دهوك: ٢٠١٢).
١٥. الأشقر، عمر بن سليمان بن عبدالله، الجنة والنار، الطبعة السابعة، دار النفائس، (عمان ـ الأردن: (د س)).
١٦. جاسر، أوستاس، هذا الحب وأثره في العلاقات الجنسية الموفقة، دار المعارف، (لبنان: (د س)).
١٧. الحاوي، ايليا، فن الوصف وتطوره في الشعر العربي، ط٢، دار الكتب اللبناني، (١٩٨٧).
١٨. حقى، يحى، فجر القصة المصرية، مشروع النشر المشترك (دار الشؤون الثقافية العامة (آفاق عربية) ـ) و (الهيئة المصرية العامة للكتاب ـ القاهرة)، (بغداد: (د.س)).
١٩. الخطيب، د.علي أحمد، فن الوصف في الشعر الجاهلي، ط١، دار المصرية اللبنانية، (مصر: ٢٠٠٤).
٢٠. العسقلاني، أحمد بن علي بن حجر(٧٧٣ ـ ٨٥٢)، فتح الباري، جزء الثامن، المكتبة السلفية، (د س).
٢١. قناوي، عبدالعظيم علي، الوصف في الشعر العربي (العصر الجاهلي)، جزء الاول، ط١، (مصر: ١٩٤٩).

٢. أطروحة:

٢٢. البلدي، هبة ابراهيم منصور، الوصف في شعر الملك الاندلسي يوسف الثالث، اطروحة دكتوراه، جامعة النجاح، كلية الدراسات العليا، ٢٠١٢.

٣. رۆژنامە و كۆڤار:

أ. كۆڤار:

٢٣. بادى، اسماعيل، كۆڤارا (پەيڤ)، رەنگڤەدانا هەڤبەنديا هەڤژينى د شعرا نالبەندى دا، هژمارا (١٠)، (زڤستانا ١٩٩٩).

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەكولينێن كوردى

٢٤. فندی، رەشید، کۆڤارا (پەیف)، مەحرومی ل جەم نالبەندی، هژمارا (١٠)، (زڤستانا ١٩٩٩).

٢٥. قوچان، محسن، کۆڤارا (پەیف)، بەرژەنگێن نویکرنێ د هوزانا نالبەندی دا، هژمارا (١٠)، (زڤستانا ١٩٩٩).

ب. رۆژنامە:

٢٦. شێلازی، جەمیل محەمەد، نالبەند و هوزانڤانەکێ عەرەب داخازا ژنێ د هوزانا خودا دکەن، پاشکویی عێراق، ژمارە(١٠١)، رێکەفتی (١٩٨٩/٩/٦).

٤. مالپەرێن ئەنترنێتێ:

27. https://islamweb.net/ar/library/index.
28. https://www.islamweb.net/ar/fatwa.
29. http://www.ala7ebah.com/upload/showthread.
30. https://islamweb.net/ar/library/index.

پەراوێز:

(١) بەرواری دەبارەیی ڤێ کچکێ دبێژیت: "کچەك ژێ دبیت ب ناڤێ حەفسا، ل ژیێ ١١سالی، ل رویسێ ب ئەگەرا پێڤەدانا ماری دمریت"(بەرواری، ٢٠١٣، ل٧٧).

(٢) ژ بۆ پێتر زانیاری لسەر مار وەك رەمز دناڤ فۆلکلۆرێ کوردی دا بنێرە: جەمیل محەمەد شێلازی، رەمزێ ماری د ئەدەبێ فۆلکلۆرێ دەڤەرا بەهدیناندا، ئەنیستیوتا کەلەپووری کوردی . دهۆك، چاپا ئێکێ: ٢٠١٨.

(٣) قەتران پەیڤەکا عەرەبی یە د فەرهەنگێن عەرەبی دا هاتیە: (قطران: سائل لزج أسود إلى سمرة، يستخرج من الخشب والفحم بالتقطير) بنیرە: (https://www.maajim.com/dictionary)

(٤) خشخاشا: ئێکە ژ گوندێن دەڤەرا بەرواری بالا، دکەڤیتە باشوورێ رۆژئاڤایێ ناحیا کانی ماسێ ب دویراتیا نێزیکێ (١٥کم)، کو پرانیا ژی یێ خۆ نالبەندی ل وێرێ بوراندی یە و پشتی وەغەرکرنێ ل وێرێ هاتیە ڤەشارتن.

(٥) نالبەند ل ڤێرە تێکەلکرنەك کری یە دناڤبەرا زین و سەلوا جزیری دا, چونکە ل نک خانی (زین)ە, لێ ل نک حزیری (سەلوا)یە, و ل دویڤ کێش و سەروا هۆزانێ دێ بیتە (سەلوا), چونکە مادەم ناڤێ جزیری ئینایە دڤێت ناڤێ سەلوایێ بهێت نەك یێ زینێ.

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی

أنعكاس وصف جمال المرأة في قصائد نالبند

الملخص:

يعد الشاعر أحمد نالبند من أبرز الشعراء الكرد الذي يحتوي ديوانه المسمى بـ(حديقة الأكراد) بأجزائه الخمسة على أكثر من (٧٠٠) قصيدة، أي ما يقارب (٢٢) ألف بيت شعري، مواضع قصائده تدور حول (الحب و الغزل والتصوف وحب الوطن والأدب الكشوف وغيرها).. ومن أكثر ماكتب نالبند هي أشعاره التي تتحدث عن أوصاف جمال المرأة. حيث يرى الباحثون ان نسبة كبيرة من قصائده تتناول أوصاف المرأة وجمالها، لذلك قسمنا هذا البحث الى ثلاثة محاور وهي:

أ. كيفية تناول نالبند أوصاف المرأة من ناحية الجمال بشكل عام.

ب. طلبه من أصدقائه وأقربائه ان يختاروا له بنتاً للزواج (خاصة بعد موت زوجاته الثلاث وهن (مريم والسيدة فهيمة وصافية)، على ان تمتلك تلك الفتاة مجموعة من المواصفات والتي لامثيل لها في غيرها.

جـ. كيفية وصف نالبند أزواجه الثلاث (مريم والسيدة فهيمة وصافية)، وخاصة (السيدة فيهمة) التي كتب عنها في ستة من قصائده عن أوصافها و مدحها.

وقد أخترنا ديوانه الشعري (حديقة الأكراد) بمجلداته (الخمس) كمصدر رئيسي لبحثنا هذا، بالاضافة الى مجموعة أخرى من المصادر عن حياة نالبند ومضامين قصائده.

الكلمات الدالة: *أحمد نالبند، حديقة الأكراد، الحب، وصف و مدح، التصوف*

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخو بو ڤەکولینێن کوردی

The reflection of women beauty description in Nalband poems

Abstract:

The poet Ahmed Nalband whose collection of poetry (Baghey Kurda) with its (5) parts which contain more than 700 poems (that is approximately 22 thousand poems), considered as one of the most famous Kurds poets.The topics of his poems concentrate on (love, spinning, mysticism, patriotism…etc).

Talking about the descriptions of women and their beauty, are the most topics that he touched upon in his poems, as researchers confirm that (42%) of his poems deal with this topic.

So we devided this research into:

a. How Nalband addressed the describtions of women in terms of beauty in general.

B. His request to his friends and relatives to choose a girl for him for marriage, especially after the death of his three wives (Maryam, Mrs. Fahima and Safia) provided that this girl should has a set of specifications that are unique to her which are not like the other's.

C. How Nalband described his three wives (Maryam, Mrs. Fahima and Safia), especially Mrs. Fahima, who has written about her descriptions and praise in six of his poems.

We have selected his poetry collection (Baghi Korda) with his five volumes as a main source for this research, in addition to other sources that talk about Nalband's life and the contents of his poems.

Keywords: *Ahmed Nalband, Baghey Kurda, Love, Description And Praise, Mysticism*

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی